

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 13 (545)

„MOKSLO LIETUVAI“ – IŠ BOSTONO

„ESU VEIKLOS ŽMOGUS“

Pokalbis su JAV fiziku Raymond J. Krisst (Rimu Kriščiokaičiu)

Kiekvieno mokslininko gyvenimas – nepakartojamai spalvingas. Tai lemia tiek jo asmeninis pasirinkimas, tiek ir daugelis atsitiktinių veiksmų bei aplinkybių. Mokslininko karjerą formuoja jo socialinė, ekonominė ir kultūrinė aplinka, kuri kiekvienoje valstybėje yra skirtinga. Mūsų stebėjimai rodo, kad gana dažnai stokojame informacijos apie iš Lietuvos kilusių, bet užsienyje gyvenančių mokslininkų veiklos sąlygas, jų sukauptą patirtį. Ne visada žinome apie jų tyrimų rezultatus ir ryšius su gimtuoju kraštu. Kiekvienas naujas susitikimas su kitose valstybėse subrendusiais mokslininkais padeda susidaryti išsamesnį vaizdą apie jų kūrybinę veiklą, suteikia daug informacijos apie institucijas, kuriose jie dirba, ir galimybes plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą.

Dr. Raymond J. Krisst (Rimas Kriščiokaitis).
D. Shilas nuotr.

Tokių motyvų skatinama, Bostone gyvenanti žurnalistė **Dalia Shilas** kalbėjosi su JAV fiziku dr. **Raymond J. Krisst**, Lietuvoje žinomu kaip **Rimas Kriščiokaitis**, nuo pat atvykimo su tėvais į JAV (1949 m.) gyvenančiu Hartforde, Konektikuto (*Connecticut*) valstijoje. Mokslininkas vykdė fundamentinius ir taikomuosius tyrimus Mičigano (*Michigan State University, East Lansing*), Jeilio (*Yale*) ir Harvardo universitetuose,

Argono nacionalinėje laboratorijoje (*Argonne National Laboratory*), Masačusetso technologijos institute (*Massachusetts Institute of Technology*), Helmholtzo asociacijos mokslinių tyrimų centro DESY (*Deutsches Elektronen-Synchrotron*) laboratorijose Vokietijoje ir kt. Daugiaplanė dr. Rimo Kriščiokaičio veikla tikrai gali pasitarnauti mokslo ir verslo plėtrai Lietuvoje.

Esate gimęs Lietuvoje. Ką prisiminate iš savo vaikystės?

Gimiau 1937 m. Barzduose (Šakių r.). Vaikystės prisiminimai – labai malonūs. Lukšių mokykloje baigęs pirmą klasę, per vasarą stengiausi atmintinai išmokti daugybės lentelę. Pas mus dažnai lankydavosi pažįstamas studentas ir mudu, nepaisant amžiaus skirtumo, žiūrėdami į dangų, kalbėdavomės apie mėnulį, žvaigždes... Man visa tai buvo labai įdomu. Gal šie išpūdžiai ir paskatino susidomėti fizika. O po metų, kai Hirosimoje buvo susprogdinta pirmoji atominė bomba, atsimentu, kad labai norėjau suprasti, kaip ji veikia. Pastarasis įvykis tikrai turėjo didelės įtakos vėlesniam apsisprendimui pasirinkti fizikos studijas.

1944 m., būdamas vos septynerių, kartu su tėvais (Levantina ir Pranu Kriščiokaičiais) pasitraukėte iš Lietuvos. Kokie to meto Jūsų prisiminimai?

Trumpam sustojome Berlyne. Centrinėje stotyje (*Hauptbahnhof*) mus staiga užklupo

baisus bombardavimas. Kadangi spėjome pasislėpti trijų aukštų namo rūsyje, likome net nesužeisti. Tačiau vėliau, pakeliui į Kulmbach (Bavarijoje), ne kartą buvome patekę į tikras karo situacijas. Vienoje iš jų sužeidė mamą. Mačiau daug žmonių su šautinėmis žaizdomis.

1945–1949 m. praleidome Vokietijoje, pusiau sugriautose kareivinėse įkurtoje perkeltųjų asmenų (angl. *displaced persons*, DP) stovykloje Hanau prie Maino. Šią stovyklą rėmė Jungtinių Tautų paramos ir atkūrimo administracija (*The United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, UNRRA). Ten jau buvo šiek tiek ramiau. Kartą stovykloje apsilankė JAV prezidento T. Ruzvelto (Franklin D. Roosevelt) žmona ir pasiūlė visiems grįžti namo. Buvo akivaizdu, kad ji visai nesuprato mūsų situacijos.

DP stovykloje gyveno latviai, estai, lenkai. Visi galėjo lankyti mokyklas, kuriose buvo dėstoma gimtąja kalba. Aš lankiau lietuviškąją, kuri, kiek tada supratau, buvo puiki. Tapau skautu, žaidžiau krepšinį, futbolą, tenisą. Man ten buvo visai neblogai. Tėtė dirbo stovyklos štabe. 1947-aisiais gimė mano sesuo.

1949 m. vasario 16 d. Jūsų šeima, kaip karo pabėgėliai, atvyko į Niujorką.

Mus priėmė ir padėjo įsikurti pasiturinti tėtės pusseserė Agnė Gizas, gyvenusi Hartforde. Taip mes ir atsidūrėme Konektikuto (*Connecticut*) valstijoje. Čia netrukus įsitručiau į lietuvių bendruomenės veiklą. Buvau skautas, ateitininkas, lankiau šeštadieninę lietuviškąją mokyklą. Su tėvais gyvenau, kol man sukako šešiolika metų. Taigi, gana jaunas įstojau į universitetą. 1975 m. mano vardas ir pavardė Jungtinėse Valstijose buvo sutrumpinti. Tapau Raymond Krisst. Tačiau anksčiau parengti mano moksliniai straipsniai yra pasirašyti senąja pavarde, kuria ir dabar prisistatau, bendraudamas su lietuviais.

Ar dažnai lankotės Lietuvoje?

Nuo 1987 m. – beveik kasmet, atvykstu tiek darbo, tiek asmeniniais reikalais. Prieš 22 metus atgavau Lietuvos pilietybę ir dalį tėvų žemės Šakių rajone.

Ką manote apie dvigubą pilietybę?

Vyriausioji dukra Rima Lietuvos pilietybę turi jau 15 metų. Neseniai kalbėjomės Niujorko konsulate dėl pilietybės suteikimo ir mano sūnui. Jau rengiami dokumentai. Mano įsitikinimu, turėtų būti leidžiama turėti dvi pilietybes. Pavyzdžiui, Amerikos žydai, spręsdami šią problemą, įdėjo daug

■ Nukelta | 2 p.

Liepos 6-ąją Lietuva ir daug pasaulyje pasklidusių lietuvių iškilmingai paminėjo Valstybės dieną. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė su į šventę atvykusiu JAV lietuviu Kristijonu Shilu

ŠIAME NUMERYJE

Fizikas Raymond J. Krisst (Rimas Kriščiokaitis)

● 1, 2 p.

Akademinių metų pabaigtuvės

● 3 p.

Apie ką kalbėsime visuotiniame Lietuvos mokslininkų suvažiavime?

● 3 p.

Andrew Victor Schally – Nobelio premijos laureatas, gimęs Vilniuje

● 4, 5 p.

Akademiko P. B. Šivickio palikimo įamžinimas

● 5 p.

Prisiminkime dr. Eugeniją Šimkūnaitę

● 6 p.

Seserys: Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė

● 6, 7 p.

Lietuvos mokslų akademijos rankraščių lobynuose: poeto Antano Strazdelio gyvenimo faktai

● 7, 9 p.

VU mokslininkai sukūrė unikalią genomų redagavimo technologiją

● 8 p.

Perspektyvios profesijos

● 10 p.

Prof. Artūras ŽUKAUSKAS
2015 m. liepą paminėjo
pirmąsias 100 dienų eidamas
VU rektoriaus pareigas

V. Jadzgevičiaus nuotr.

„ESU VEIKLOS ŽMOGUS“

Pokalbis su JAV fiziku Raymond J. Krisst (Rimu Kriščiokaičiu)

■ Atkelta iš 1 p.

pastangų, nes kartu norėjo būti ir Izraelio piliečiais. Vargu ar kas nors tiki, kad gali kilti karas tarp Amerikos ir Lietuvos. Nesu prantu, kodėl visi, neseniai atvykę į Ameriką iš Lietuvos, yra apribojami viena pilietybe.

Kokia veikla užsiimate Lietuvoje, bendradarbiaudamas su mokslo institucijomis?

Dar 1989 m. Lietuvos mokslų akademijos kvietimu kelias savaites dėčiau Kauno energetikos institute, kuriam tuo metu vadovavo prof. Jurgis Vilemas. Po metų naujasis Lietuvos vadovas prof. Vytautas Landsbergis pakvietė į pokalbį apie Lietuvos ekonomiką ir verslo galimybes. Kalbėjau ir Lietuvos televizijos laidose.

1994–1998 m. su dviem kolegomis – „Ensign-Bickford“ (*Simsbury, Connecticut*) vyresniuoju viceprezidentu ir verslininku iš Kalifornijos (*California*) – vedėme derybas dėl skaidulinės optikos gamyklos pardavimo Lietuvai. Ilgai svarstėme sutarties sąlygas, aptarėme finansinius klausimus, tačiau, kai liko tik pasirašyti sutartį, Lietuvos atstovai iš derybų pasitraukė. Tik vėliau jie aiškino, kad tikėjosi daug mažesnės kainos.

1995–1998 m. buvau generolo Jono Kronkaičio, pulkininko Algimanto Garsio ir kitų vadovaujamo Baltijos instituto valdybos nariu. Norint juo tapti, reikėjo turėti JAV karinį laipsnį ir būti lietuvių, latvių ar estų bendruomenės nariu. Ši organizacija vėliau tarpininkavo, kad generolas majoras J. Kronkaitis taptų Lietuvos kariuomenės vadu ir galėtų prisidėti modernizuojant Lietuvos ginkluotąsias pajėgas.

1998–2006 m. kasmet lankiausi Lietuvoje, spręsdamas tiek asmeninius, tiek mokslinio bendradarbiavimo klausimus. 2006 m. Hartforde kartu su dr. Dalia Giedrimiene įkūrėme pelno nesiekiančią organizaciją „Baltic – New England Development Network, Inc“ (BALTNET). Jos tikslas – skatinti bendradarbiavimą tarp Baltijos valstybių ir Naujosios Anglijos (*New England*) regiono verslo, kultūros ir švietimo įstaigų. BALTNET kartu su prekybos rūmais „Metro Hartford Alliance“ padėjo Naujojoje Anglijoje apsilankiusiems Baltijos šalių atstovams susitikti su vietiniais verslininkais.

Jau daug metų su JAV lietuvių bendruomenės (LB) Naujosios Anglijos apygardos pirmininke, JAV LB Krašto valdybos Mokslo tarybos pirmininke dr. Regina Balčaitiene dalyvauju svečių iš Lietuvos – švietimo ir mokslo, Ūkio, Užsienio reikalų ministerijų

bei aukštojo mokslo institucijų atstovų – susitikimuose su garsių JAV universitetų, tokių kaip MIT (*Massachusetts Institute of Technology*), Harvardo ir pan., mokslininkais bei vadovais. Dalyvauju kuriant tarptautinių mainų programas ir analizuoju jų įgyvendinimo galimybes Lietuvoje ir JAV. Gerai žinau Kembridžo (*Cambridge*) ir Bostono universitetų infrastruktūrą. Teko ne vienerius metus dirbti su Nobelio premijos laureatų lygio mokslininkais.

2011–2013 m. trijų Baltijos valstybių atstovams sudarėme galimybę nemokamai dalyvauti MIT Liaison programos konferencijoje Briuselyje. Ši veikla tęsiama ir dabar. Pastaruosius porą metų organizuoju susitikimus su lietuvių kilmės profesoriumi, 2013 m. Nobelio ekonomikos premijos laureatu Robertu Shiller'iu iš Jeilio (*Yale*) universiteto. Dabar organizuojame Baltijos valstybių atstovų ir vietinių verslininkų susitikimą, kuris įvyks šių metų spalio mėnesį Hartforde. Šį renginį remia BALTNET.

Jūsų veikla – tikrai įspūdinga. Fizikos profesorius, vadybininkas, tarptautinio verslo konsultantas, derybininkas, dėstytojas. Kas Jums gyvenime svarbiausia?

Esu veiklos žmogus. Visada dariau tik tai, kas man buvo įdomu. Dariau tai, kas davė geriausių rezultatų.

Kuriose fizikos srityse dirbote ir kaip ši veikla keitėsi metams bėgant?

1961–1966 m. kartu su dr. Sherwood Haynes Argonne, Oakridge laboratorijose ir Mičigano universitete (*Michigan State University*) vykdėme eksperimentus su radioaktyviaisiais šaltiniais. Pirmieji pasaulyje išmatavome mažos energijos Ože (Auger) elektronų L-spektrą. Tyrėme elektronų apvalkalo sužadinimus dėl silpnos sąveikos reakcijų, vykstančių atomo branduolyje. Patys kūrėme beta spindulių spektrometrus ir greitintuvus. Vėliau Ože spektroskopija tapo labai plačiai naudojamu tyrimo metodu. Mūsų matavimai patvirtino tuo metu naudotas kvantines teorijas šiam reiškiniiui aprašyti. Atliekant kvantinius skaičiavimus, teko bendrauti ir su akademiku Adolfu Juciui, sukūrusiu fizikos teoretikų Lietuvos mokyklą. Kurį laiką su juo susirašinėjau.

1965 m. pradėjau eksperimentuoti Kembridžo (*Cambridge*), Harvardo ir Masačusetso (*Massachusetts*) technologijų institute su poliarizuotą mažos ir didelės energijos elektronų šaltiniais, dirbau Kembridže prie elektronų sinchrotroninio greitintuvo (CEA) (6GeV). Tyrimai vyko keliomis kryptimis.

Mano dabartiniai moksliniai interesai apima fiziką, kosmologiją ir astronomiją. Domiuosi Alfa magnetinio spektrometro (AMS), kuris dabar dirba tarptautinėje kosminėje stotyje, matavimų duomenimis. Eksperimento, kuriam vadovauja Nobelio premijos laureatas, Masačusetso technologijų instituto profesorius Samuel Chao Chung Ting, tikslas – tirti kosminius spindulius, nukreiptus į Žemę, išvengiant atmosferos poveikio. Mano pažintis su prof. Ting tęsiasi nuo darbo DESY laboratorijose laikų. Reguliariai gaunu CERN'o pranešimus. Dabar nagrinėjami šie principiniai klausimai:

Kodėl visata yra sudaryta iš materijos, bet ne iš antimaterijos?
Kodėl kosminiai gama spinduliai prie tam tikrų energijų baigiasi ir ką ta energijos vertė reiškia?

JAV lietuvių visuomenininkė, žurnalistė Dalia Shilas „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje.
J. Jasiūnio nuotr.

Pirmiausia reikėjo sukurti magnetinę mažos energijos elektronų gaudyklę, po to patobulinti vandenilinių mazerių ir kitus sudėtingus elektroninius prietaisus. Tuo metu buvau minėtų eksperimentų grupės vadovas. Motyvacija sukurti poliarizuotus elektronų srautus ir stacionarius poliarizuotus taikinius buvo labai stipri. Jau buvo pradėta kalbėti apie hadronus, kvarkus, gliuonus ir pan. Tai buvo pati Standartinio modelio kūrimo pradžia.

Dėl politinių priežasčių, vykstant Vietnamo karui, elektronų sinchrotroninis greitintuvas (CEA) buvo uždarytas, o visa mano laboratorija perkelta į Vokietiją – jau minėtą DESY. Pirmuosius svarbiausius rezultatus gavome ir paskelbėme dirbdami DESY. Aprašėme eksperimentus su aukštos energijos poliarizuotais elektronais ir pateikėme savo teorinius skaičiavimus kartu su bendraautoriu Wu-Yang Tsai 1970 m. publikuotame straipsnyje. Aukštų energijų fizikos srityje daug prisidėjau prie tiriamų procesų modeliavimo ir skaičiavimų. Taip pat ir dirbant su komerciniais reaktoriais „Combustion Engineering, Inc.“ Vindsore (*Windsor, Connecticut*), rimtai prisidėjau skaičiuojant visų sistemų veikimo paklaidas ir užtikrinant reaktorių saugumą. Esu pagrindinis stochastinio modeliavimo programos JAILAI ir jos pritaikymo branduoliniams reaktoriams autorius.

Mano dabartiniai moksliniai interesai apima fiziką, kosmologiją ir astronomiją. Domiuosi Alfa magnetinio spektrometro (AMS), kuris dabar dirba tarptautinėje kosminėje stotyje, matavimų duomenimis. Eksperimento, kuriam vadovauja Nobelio premijos laureatas, Masačusetso technologijų instituto profesorius Samuel Chao Chung Ting, tikslas – tirti kosminius spindulius, nukreiptus į Žemę, išvengiant atmosferos poveikio. Mano pažintis su prof. Ting tęsiasi nuo darbo DESY laboratorijose laikų. Reguliariai gaunu CERN'o pranešimus. Dabar nagrinėjami šie principiniai klausimai:

Kodėl visata yra sudaryta iš materijos, bet ne iš antimaterijos?

Kodėl kosminiai gama spinduliai prie tam tikrų energijų baigiasi ir ką ta energijos vertė reiškia?

Kokia yra tamsiosios materijos struktūra? Koks matuojamų pozitronų srautų ryšys su tamsiąja energija?

Nuolat stebiu CERN'o Didžiojo hadronų priešpriešinių srautų greitintuvo (*Large Hadron Collider*) naujienas apie bandymus, vėl pradėtus po dvejus metus trukusio šio įrenginio atnaujinimo, padidinant protonų spindulių energiją iki 14 TeV. Dalyvauju teoriniame tyrime, kuriuo siekiama paaiškinti, kodėl eksperimentiškai nustatyta Higgs dalelė (Higgs boson) patvirtina elementarių dalelių mases. Analizuoju supersimetrijos teorijos išvadas. Domiuosi, ar Higgs dalelės bus užfiksuotos, esant didesnei energijai, ir kokią įtaką tai turės standartinei lauko teorijai (Field Theory). Nuolat gaunu CERN'o Brukheveno (*Brookhaven*) nacionalinės laboratorijos pranešimus. Apžvelgiu gravitacinės teorijos problemas, atsirandančias už A. Einšteino bendrosios reliatyvumo teorijos ribų. Lankau Harvardo, MIT, Konektikuto ir Jeilio universitetų koliokviumus.

Turite savo konsultacinę firmą „Energy Transfer Systems, Inc.“. Papasakokite apie jos veiklą.

„Energy Transfer Systems, Inc.“ konsultuoja visų rūšių energijos – branduolinės, saulės, vėjo ir kt. – gavybos klausimais. Dalyvaujame „Eko“ (*Eko Green Power*) specialios paskirties priemonių įgyvendinimo projekte. Ieškome investuotojų – reikia mažiausiai 43 mln. eurų, kad įsigytume žemės sklypus ir pradėtume statyti Jungtinėje Karalystėje (*United Kingdom*) pirmąją iš šešių gamyklų, kurioje energija būtų gaunama iš atliekų. „Eko“ sukūrė technologiją ir jau parengė investicinį projektą statyti energijos gavybos įmones, kurios perdirbs atliekas pirolizės būdu. Pirolizės metodas grindžiamas nenutrūkstamu katalitinės depolimerizacijos procesu, kurio metu atliekos nebus deginamos, todėl jėgainės neišmes jokių teršalų. ES CE sertifikatas patvirtina, kad tai yra įmanoma.

Kompanija rado ir numato įsigyti šešis žemės sklypus, kurių kiekviename bus pastatyta po 50 megavatų galios jėgainė. Kiekviena tokia jėgainė bus įsteigta kaip specialios paskirties priemonė. Energijos gavybą tikimasi pradėti po penkiolikos mėnesių nuo statybų pradžios. Kiekvienos įmonės statyba kainuotų po 75 mln. eurų. Manau, kad tai galėtų sudominti ir Lietuvos Vyriausybę bei Kauno energetikos institutą. Labai nauja ir pažangi technologija padėtų išspręsti daugelį atliekų tvarkymo ir energijos gavybos problemų.

Dar viena Jūsų veiklos sritis – kuriate televizijos laidas. Keletą metų vedėte laidą „Dr. Ray Krisst požiūris“. Kaip tapote tokios laidos vedėju?

Trys mano vaikai lankė Krosbio (*Crosby*) vidurinę mokyklą Vakarų Hartforde. Dalyvavau Mokytojų ir tėvų tarybos veikloje, vėliau buvau išrinktas tarybos prezidentu. Vietinis televizijos kanalas pakvietė dalyvauti. Šią laidą vedžiau apie dešimt metų.

Ačiū Jums už atsakymus.

Šį interviu inicijavo ir „Mokslo Lietuvai“ parengė aktyvi JAV lietuvių visuomenininkė Dalia Shilas, Bostono lituanistinės mokyklos mokytoja ir Rysių su visuomene skyriaus vadovė. Ji yra JAV lietuvių bendruomenės XXI tarybos narė ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) XV Seimo narė. PLB Seimo posėdžiai šių metų liepą rengiami Vilniuje. Iki išvykimo į JAV D. Shilas dirbo Lietuvos televizijoje.

Seimas 2018-uosius paskelbė Vydūno metais

Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad 2018 m. sukanka 150 metų, kai gimė filosofas, rašytojas, publicistas, kultūros veikėjas Vydūnas (Vilhelmas Storostas), nutarė paskelbti 2018-uosius Vydūno metais ir taip priminti visuomenei šios iškilios asmenybės darbų ir idėjų reikšmingumą, filosofinio, literatūrinio, publicistinio palikimo svarbą šiandieninės Lietuvos visuomenės istorinės atminties ugdymui bei vertybinių nuostatų formavimui. „Vydūnas atskleidė tautiškumo ir žmogiškumo dermės būtinumą. Tikrąjį dvasinumą įkūnijantis žmogiškumas prirėkusių tampa pačia patikimiausia, jokia galia neįveikiama tautos apsigynimo tvirtove. Vydūnas parašė daugybę filosofijos traktatų, studijų, straipsnių, išskirtinių, į lietuvių literatūros aukso fondą įeinančių dra-

mų, stiprino Mažosios Lietuvos lietuvių dvasią ir tautinę savigarbą, ryžtingai stėjo prieš nuožmią savo tėvynainių nutautinimo politiką, visomis išgalėmis stengėsi stiprinti nepriklausomybę atgavusios Lietuvos dvasią“, – teigiama dokumento aiškinamajame rašte.

Seimo Pirmininko pavaduotoja, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkė Irena Degutienė yra atkreipusi dėmesį, kad neatsitiktinai už nuopelnus išryškintant tautiškumo ir žmogiškumo dermės svarbą, už raginimą jos siekti santykiuose tarp tautų 1940 m. Vydūnas vos netapo kandidatu Nobelio premijai gauti. Pasak jos, tik prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas sutrukdė pradėti pasirėngimą pristatymo procedūrai.

REDAKTORIAUS SKILTIS

SUTELKTI AKADEMINĘ BENDRUOMENĘ

Prof. dr. Jonas JASAITIS

Visuotinio mokslininkų suvažiavimo idėja dar neįgavo plataus atgarsio akademinėse institucijose. Ėmus svarstyti šį pasiūlymą, atvirai prieštaraujančių neatsirado. Pirmoji reakcija lyg ir teigiama: „Taip, būtų įdomu surengti tokį forumą.“ Vyresniosios kartos atstovai prisimena Atgimimo laikais – 1989 metų spalį – tuometiniuose Profasjungų rūmuose įvykusį suvažiavimą, kuriame įkurta pirmoji savarankiška atkuriamos valstybės akademinės bendruomenės organizacija – Lietuvos mokslininkų sąjunga. Bet štai jau daugiau kaip per ketvirtį amžiaus kito masinio mokslininkų susibūrimo nebūta. Todėl dažniausiai pasigirsta ne prieštaravimai, bet abejonės. Esą, o kas imsis tokį suvažiavimą organizuoti, kas prisidės kuriant jo programinius dokumentus? Kiek tai kainuos? Juk viską reikėtų padaryti būreliui savanorių, daugumai, ko gero, abejingai stebint. Dar kiti priduria, kad mokslininkai yra labai užsiėmę, dalyvaujantys įvairiausiuose projektuose ir renginiuose, todėl bus nelengva sudaryti „darbo grupes“. Bet didžiausia kliūtimi tikriausiai būtų visas racionalumo ribas seniai peržengusi mokslininkų specializacija ir jų institucinis susiskaidymas. Lyg norėtume pasakyti, kad bendrų interesų nebeturime.

Tačiau taip tikrai nėra. Net šakiniuose susibūrimuose išryškėja bendros problemos ir galimi jų sprendimai, kuriuos įgyvendinti galima, tik įveikus žinybinius barjerus. Akivaizdu, kad visuotinio mokslininkų suvažiavimo idėja pirmiausia turi subręsti mūsų pirminiuose kolektyvuose: katedrose, laboratorijose, centruose, neformaliose tyrėjų grupėse. Tik tada jos svarstymas persikels į institutus, universitetus, šakines ir specializuotas asociacijas bei mokslo valdymo institucijas. Turi būti suvokta, kad suvažiavimo idėja negali būti siaura ar nukreipta „prieš kažką“. Pasirengimo suvažiavimui programa turi aprėpti esminių pozityvių, akademinę bendruomenę telkiančių ir vienijančių sprendimų paiešką.

Svarbiausios klausimas, į kurį neatidėliojant reikia ieškoti atsakymo, yra akademinės bendruomenės vaidmuo šiandieniniame valstybės raidos etape: įstatymų leidyboje, ūkio valdyme, regioninėje politikoje ir savi-valdoje, visuomenės kultūros ir turiningos gyvenamos formavime. Mokslininkų vaidmuo nepakeičiamas kuriant ir įgyvendinant permanentinę valstybės saugumo politiką. Matome labai grėsmingus reiškiniai: jokiais argumentais nepateisinamą gyventojų skaičiaus mažėjimą, neracionalų valstybės lėšų naudojimą, metų metais nesprendžiamas jaunimo išsidarbinimo ir prasmingo laisvalaikio problemas, dėl globalizacijos poveikio plintantį valstybės vaidmens nesuvokimą, demokratinių ir moralinių vertybių devalvaciją. Akivaizdūs ir vis įžūlesni pasikėsinimai į šeimos sampratą, bandymai sujaukti situoktinių ir jų vaikų santykius, paneigti meilės ir ištikimybės vaidmenį, supainioti teisių ir pareigų kategorijas, primesti vienadienį gyvenamos „be išpareigojimų“ ir net be gyvenimo tikslų supratimo modelį. Ilgalaike valstybės valdymo politiką vis dažniau pakeičia primityvūs „kadencijos“ ir „pozicijos-opozicijos“ žaidimų modeliai. Net iš gana aukštų tribūnų girdisi tokie samprotavimai:

„Dabar jokių reformų nedarysime, nes lieka vis mažiau laiko iki rinkimų. Matome, kad problemos – pribrendusios, bet daliai elektorato permainingos gali nepatikti.“

„Neigsime, blokuosime viską, ką siūlo dabar valdantys, nes, laimėję rinkimus, galėsime sakyti, kad tai – mūsų iniciatyva.“

Nors valstybės gyventojų skaičius sumažėjo jau beveik trečdaliu, nors vis sunkiau rasti šeimą, iš kurios nebūtų emigravusių ir besidarbuojančių kitose valstybėse, bet „valdininkų“ korpusas tik auga, kuriamos naujos valdymo institucijų grandys, vis sudėtingesni „reglamentai“, vis sunkiau suprantamos „taisyklės“ ir „tvarkos“. Beje, skaitant šiuos dokumentus, ryškėja, kad jų rengėjai neretai yra praradę ir kalbos jausmą. Nemažai formuluočių – pažodžiui išverstos iš kitų kalbų, kartais net su didelėmis klaidomis. Daugybė lietuviškų vienaskaitinių daiktavardžių

(pavyzdžiui, tvarka, veikla, rizika ir pan.) neišprususių arba gimtosios kalbos negerbiančių tarnautojų dėka tapo daugiskaitiniais. Painiojama linksniuojamų kalbos dalių vyriškoji ir moteriškoji giminė, būtasis kartinis ir būtasis dažninis laikas, neskiriama jungtukų „nė“ ir „nei“ reikšmė, masiškai plinta „kad“ su veiksmožodžio bendratimi: „kad nubalsuoti“, „kad nutarti“ ir t. t. Skelbiant datas, vis pasigirsta: „du tūkstantis“. Nereikalingų svetimžodžių vartojimas jau seniai tapo diletantų pamėgta tariamo modernumo raiškos forma. O kuo labiau suvelta dokumentų ar viešų pasisakymų kalba, tuo daugiau galimybių absurdiškoms jų interpretacijoms.

Kartais net aukščiausios kvalifikacijos kalbininkai nebeišdrįsta drausminti kalbos šiukšlintojų ar valstybinės kalbos raidyno reikšmės nesuvokiančių, bet aukštas pareigas šiuo metu einančių asmenų. Išgirdę eilinę nesąmonę, jie kartais bando pasiteisinti, kad toks esą „politis sprendimas“. Nors į valstybinės kalbos raidyną nėra jokio reikalo kimšti tų trijų papildomų raidžių, neturinčių nieko bendra su mūsų garsynu ir neišsprendžiančių dirbtinai sukurptų kitataučių asmenvardžių rašymo problemų, bet kalbininkų reakcija į tarptautinės politikos principų nesuvokusių politikierių ambicijas vaidinti lingvistus, švelniai kalbant, yra per daug nuolaidi ir atsargi. Tačiau ši situacija rodo, kad net įstatymų leidybos institucijos atstovai bando ignoruoti tiek filologijos, tiek ir politikijos dėsnius.

Akademinė bendruomenė privalo išreikšti principingą paramą kolegoms, ginantiems konstitucinius valstybinės kalbos principus. Aukšta kalbos kultūra – kiekvienos išprususios pilietiškos visuomenės bruožas. Tai privaloma tiek specializuotiems profesiniams tekstams (akademių leidinių straipsniams, monografijoms), tiek vadovėliams ir kitiems mokomosios paskirties leidiniams, tiek mokslo populiarinimo literatūrai. Tačiau tokio supratimo kartais stokoja ir pati akademinė bendruomenė. Teko nemalonai nustepti, kai žinomas fizikas, pristatydamas savo knygą, skirtą plačiai visuomenei, nei iš šio, nei iš to bandė net sukarikatūrinti kalbininkus, kaltindamas juos neva užsidariusius „drambio kaulo bokšte“ ir įsakinėjančius visiems, kaip kalbėti. Nemanau, kad jis pats sulauktų filologo nurodymų, kaip tirti atomo sandarą. Bet nevykusiai parinktas knygos sutiktuvų „prieskonis“ tapo deguto šaukštu gero medaus statinėje, parodančiu tik paties autoriaus požiūrį į kalbą.

Didžiule ir vis aktualesne problema tapo mokslinės veiklos ir jos rezultatus atspindinčių publikacijų vertinimas. Galimybė išspausdinti straipsnį, juo labiau monografiją, vadinamojoje „prestižinėje“ leidykloje labai susijusi su institucijos, kurioje dirba autorius, žinomumu, finansiniu pajėgumu, kartais ir su valstybe, kurioje įsikūrusi ši institucija. Vadinamasis „žmogaus“ keršys, t. y. eksperto požiūris į valstybę, kaip išsivysčiusią ar tik besivystančią, priklausančią „trečiajam“ pasauliui, gerokai sąlygoja jo išvadas. Daugybė abejonių jau seniai kelia cituojamumo rodiklis. Reikšminga publikacija gali būti net nepastebėta ar mažai cituojama, nes jos autorius – naujokas tarptautinėje erdvėje, atstovaujantis nedidelei valstybei, apie kurią didžiosios agentūros platina subjektyvią ar net klaidinamą informaciją. Nedaug kas išdrįs cituoti publikaciją, jei joje aprašytas reiškinys – mažai nagrinėjamas, prieštaraujantis pripažintų autoritetų arba politinių sprendimų priėmėjų požiūriui. Apie tai liudija ne vieno mokslininko, vėliau net tapusio Nobelio premijos laureatu, biografijos. Dar daugiau klausimų kelia institucijų, pavyzdžiui, universitetų, reitingavimo sistemos. Neseniai sukurta alternatyvi vertinimo sistema atskleidė, kad dabar naudojamos sistemos nėra tokios objektyvios, kaip iki šiol teigta. Taigi Lietuvos mokslininkai, susirinkę į visuotinį suvažiavimą, nestokos temų diskusijoms. Ruoštis tokiam suvažiavimui reikia jau dabar, neatidėliojant šio renginio neapibrėžtai ateičiai ir nelaukiant „komandos iš aukščiau“.

AKADEMINIŲ METŲ PABAIGTUVĖS LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

Vilniaus universiteto „Finis anni academici“ šventė

Šv. Jonų bažnyčioje tradiciškai pagerbti labiausiai universitetui nusipelnę akademinės bendruomenės nariai. *Edgaro Kurausko nuotr.*

Per iškilmingą ceremoniją „Finis anni academici“ Šv. Jonų bažnyčioje tradiciškai pagerbti labiausiai universitetui nusipelnę akademinės bendruomenės nariai, ypač gerai magistrantūros studijas baigę absolventai. „Palydime šiuos studijų metus su įkvėpimu. Neseniai atliktas tarptautinių ekspertų vertinimas parodė, kad dauguma mūsų fakultetų ir institutų yra tarp geriausių Lietuvos universitetų padalinių. Geriausiai įvertinti Medicinos, Istorijos, Filologijos ir Fizikos fakultetai, taip pat Taikomųjų mokslų ir Biotechnologijos institutai“, – akcentavo universiteto rektorius prof. Artūras Žukauskas. Senato pirmininkė prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė, sveikindama bendruomenę, pabrėžė, kad universitetas išgyveno intensyvią veiklos ir universiteto misijos, formos ir dvasios apmąstymo laikotarpį. „Pagaliau baigta naujųjų valdymo organų formavimo procedūra, turime naują Tarybą, kuriai man tenka garbė vadovauti, turime ir naująjį rektorių, į kurį visi esame sudėję kuo geriausias viltis ir kuriam stengsimės padėti šiame universiteto kaitos kelyje. Todėl linkiu, kad ši vasara būtų malonus atokvėpis prieš rudens darbus“, – ceremonijos svečiams kalbėjo Tarybos pirmininkė Ingrida Šimonytė.

Studentų atstovybės prezidentas Andrius Uždanavičius, dėkodamas studentų vardu, ragino nepamiršti, kad, turėdamas geriausių Lietuvos studentus, universitetas privalo ugdyti atsakingą ir gebančią prisitaikyti asmenybę. „Pirmas žingsnis – pasitikėjimas ir pasirinkimo laisvės savo studijose atvėrimas“, – teigė jis.

Geriausių magistro baigiamųjų darbų autoriams dr. Bronislovo Lubio labdaros ir paramos fondo stipendijas įteikė fondo valdybos pirmininkė Lidija Lubienė. Stipendijos skirtos Chemijos fakulteto absolventams Algirdui Neniškiui ir Mantui Jonušiui bei Matematikos ir informatikos fakulteto auklėtiniui Viliui Okockiui. Visų trijų absolventų studijos įvertintos Magna cum laude diplomais. Šiais metais Vilniaus universitetui suteikta dr. Bronislovo Lubio labdaros ir paramos fondo parama padvigubėjo. Gegužę universiteto mokslininkų ir tyrėjų inovacinei veiklai fondas skyrė 57 924 eurus. Finansavimą laimėjo 6 paraiškios.

2014–2015 mokslo metais Vilniaus universitetą iš viso baigė 4460 absolventų. Bakaluro Cum laude diplomai įteikti 51 absolventui, magistro Cum laude – 68, magistro Magna cum laude – 55 absolventams. Cum laude diplomais įvertinami 5 proc. geriausiai baigusiu absolventų. Magna cum laude diplomai teikiami už brandžią ir originalią mokslinę veiklą magistrantūros studijose.

Parengta pagal VU Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus birželio 26 d. pranešimą

SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETO BENDRUOMENĘ PASVEIKINO PREMJERAS

Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius, dalyvavęs Lietuvos sveikatos mokslų universiteto diplomų įteikimo šventėje, pasveikino absolventus, sėkmingai išlaikiusius egzaminų ir praktikų maratoną, universiteto vadovybę, profesorius ir dėstytojus, parengusius dar vieną aukštos klasės specialistų laidą. „Jūsų Alma Mater yra išskirtinė mūsų aukštojo mokslo sistemoje. Čia studijuoja jauni žmonės beveik iš viso pasaulio. Todėl ir jūsų auditorija ypatinga, liudijanti mažos valstybės globalumą, gebėjimą tapti matoma ir patrauklia sala pasaulio akademinės įvairovės vandenyne“, – pabrėžė Vyriausybės vadovas. „Jūs turite galimybę pradėti savo karjerą kitose šalyse. Tačiau jūsų universiteto pavyzdys atskleidžia, kad ir gyvendamas bei dirbdamas Lietuvoje gali būti matomas pasaulyje, gali būti tarp geriausiųjų“, – teigė

Ministras Pirmininkas ir paragino absolventus, tarp jų ir atvykusius iš kitų valstybių, likti dirbti Lietuvoje.

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas įkurtas prieš penkerius metus, susijungus Kauno medicinos universitetui ir Lietuvos veterinarijos akademijai. Tai didžiausia biomedicinos studijų srities universitetinė aukštoji mokykla mūsų šalyje, didelį dėmesį skirianti tarptautiniam bendradarbiavimui. Šiais mokslo metais čia mokėsi net 621 studentas iš 48 valstybių. Šių metų absolventų laidoje – 16 šalių atstovai. Didžiausią užsienio studentų dalį sudaro Švedijos, Izraelio ir Ispanijos piliečiai. Didėja studentų srautas iš Vokietijos, Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos. Priimta studentų iš Indijos, Kanados, Jordanijos, Kinijos, JAV ir kitų pasaulio valstybių.

Parengta pagal ELTOS pranešimą

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto absolventai. Linos Pankratjevaitės nuotr.

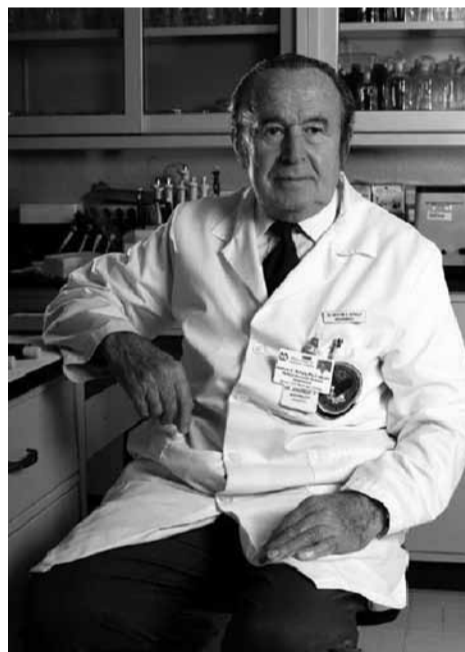
Nobelio premijos laureatas Andrew Victor SCHALLY – vilnietis

Dr. Alina ŠVEISTYTĖ,
dr. Violeta APŠEGAITĖ

Vilniuje gyveno ar lankėsi keli Nobelio premijos laureatai, tačiau apie Vilniuje gimusį šiuo apdovanojimu pagerbtą Andrew Victor Schally žinome mažai. A. Schally gimė 1926 m. lapkričio 30 d. ir savo vaikystę praleido Vilniuje. Apie tai, kad gimė Vilniuje, mokslininkas nurodo savo atsiminimuose ir autobiografijoje, paskelbtoje po šios premijos įteikimo. 1977 m. A. Schally ir prancūzų fiziologui Roger Guillemin'ui Nobelio fiziologijos ir medicinos premija buvo įteikta už peptidinių hormonų gamybos smegenyse atradimą. Kartu su jais buvo premijuota ir Rosalyn Yellow už radioimuninio metodo, skirto hormonams kraujyje nustatyti, sukūrimą. Net ir dabar, nepaisydamas garbaus amžiaus, A. V. Schally tęsia mokslinius tyrimus JAV Majamio (Miami) universitete. Šiame straipsnyje trumpai apžvelgiame A. Schally atliktus neuroendokrinologijos, hormonų onkologijos darbus.

Pirmiausia paminėsime gyvenimo aplinkybes, dėl kurių atsiskleidė jo, kaip talentingo mokslininko, talentas ir asmenybės savybės. Rašydamos pasinaudojome paties A. Schally 1978, 1991, 2005 ir 2013 m. paskelbtais gyvenimo pasakojimais ir jo žmonos Anos Marijos Comaru-Schally prisiminimais. Apie gyvenimą Vilniuje ir Varšuvoje A. Schally labai mažai atsimena. Vaikystėje kalbėjo prancūziškai ir šios kalbos nepamiršo visą gyvenimą. O štai paauglystėje išmoktą lenkų kalbą, gyvendamas JAV ir kalbėdamas angliškai, ispaniškai ir portugaliskai, primiršo.

Kokia A. V. Schally tautybė? Jis yra rašęs, kad jo protėviai buvo kilę iš Lenkijos, Austro-Vengrijos, Prancūzijos ir Švedijos. Todėl jo asmenybės formavimuisi įtakos turėjo ir etninis fonas, ir profesinė patirtis, įgyta įvairiose pasaulio valstybėse, ypač Didžiojoje Britanijoje. A. Schally motina – Marija Lanska – kilusi iš lenkų bajorų. Tėvas – Kazimieras Petras Schally – buvo profesionalus kariškis, Lenkijos kariuomenės brigados

A. V. Schally laboratorijoje

generolas, masonas, Lenkijos didžiosios ložės narys, labai gerbiamas asmuo Lenkijoje.

1939 m., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, A. Schally su motina ir seserimi Helena penkerius metus praleido Rumunijos žydų ir lenkų bendruomenėje. Kaip jis pats rašo, tai padėjo išvengti holokausto. Gyvenimas Rumunijoje buvo sunkus, ir, kai 1945 m. atvyko į Škotiją, kur tuo metu gyveno jo tėvas, A. Schally pasijuto patekęs į rojų. Ne tiek dėl ekonominių sąlygų, kiek dėl skirtingo požiūrio į žmogaus teises Britanijoje ir Rytų Europoje. Net ir labai nepalankiomis sąlygomis gyvendamas nacių valdomoje Rumunijoje, A. Schally išmoko rumunų, italų, žydų kalbas, pramoko vokiškai. Be to, šis sunkus laikotarpis turėjo įtakos jo gyvenimui ir pasaulėžiūrai.

1946 m. A. Schally baigė vidurinę mokyklą Škotijoje ir iki 1950 m. Londono universitete studijavo chemiją. Būdamas 23 metų amžiaus, pradėjo dirbti jaunesniu moksliniu tyrėju Nacionaliniame medicinos tyrimų institute Londone. Ši patirtis padarė didžiulę įtaką visam jo gyvenimui. Vėliau A. Schally

teigė, kad visa, ką jis pasiekė moksle, lėmė vadinamoji britiškoji patirtis ir galimybės, kurias jam suteikė ši šalis. Šiame institute dirbo visapusiškai išsilavinę mokslininkai, iš kurių net keliems vėliau buvo įteiktos Nobelio premijos. A. Schally sakė, kad britai jį išmokė mąstyti praktiškai ir lavinti protą. Čia jis išmoko tikslingai planuoti mokslinius eksperimentus, gerai apgalvoti darbų planą ir metodiką, skirti daug pastangų tyrimams atlikti. Institute vyravo labai šilti žmonių santykiai. Jauno tyrėjo, koks tada buvo A. Schally, darbą vertino ir skatino patyrę mokslininkai. Būtent veikla institute ir nulėmė mokslininko kelio pasirinkimą. A. Schally nesidomėjo politika, nors tuo metu jo tėvas buvo išitraukęs į antikomunistinę veiklą.

1952 m. A. Schally atvyko į Kanados Monrealio (Montreal) universitetą studijuoti endokrinologijos. Baigęs universitetą ir 1957 m. įgijęs biochemijos mokslų daktaro laipsnį, A. Schally R. Guillemin'ui buvo pakviestas dirbti į Hustono (Houston) universitetą Teksase, JAV. Abu mokslininkai domėjosi britų anatomo D. Harris'o dar 1937 m. išsakyta hipoteze, kad smegenų hipotalamusas (pagumbrys) per kraujo kapiliarus turi ryšį su svarbia vidaus sekrecijos liauka – hipofize. Tuo būdu smegenys ir per kraujo sistemą gali veikti gyvūno organizmą. R. Guillemin'as ir A. Schally norėjo išskirti iš hipotalamuso veikliąją medžiagą, kuri skatina hormono andrenokortikotropino sintezę hipofizėje. Dar dirbdamas Kanadoje, A. Schally su M. Saffran'u jau buvo nustatę, kad tokia medžiaga yra šiame smegenų audinyje.

Deja, A. Schally ir R. Guillemin'ui penkerių metų darbas vienoje laboratorijoje nedavė teigiamų rezultatų. Šiai nesėkmei turėjo įtakos ir nesuderinami jų charakteriai bei arši konkurencija. Pasak paties A. Schally, normali konkurencija skatina darbą, tačiau tokio „šaltojo karo“ atmosfera jį žlugdo. Dėl nepavykusio darbo pradėta nepasitikėti jų mokslinėmis idėjomis, sulaukta net sarkastiško jų vertinimo Amerikos endokrinologų bendruomenėje. Kaip teigė A. Schally, ko-

legų skepticizmas jo ne tik nesužlugdė, bet, atvirkščiai, skatino dar uoliau dirbti, nes jis tikėjo savo idėjomis. Kai A. Schally tyrimai davė rezultatų, kai kurie žymūs specialistai, supratę šių tyrimų reikšmę, jį pripažino, atsikratė priešiško, patys dalyvavo jo tyrimuose, net tapo draugais.

Išsiskyręs su R. Guillemin'u, 1962 m. A. Schally pradėjo vadovauti Peptidų ir endokrinologijos tyrimų laboratorijai Tuluno universitete Naujajame Orleane. Čia jis dirbo iki uragano „Katrina“, sugriovusio ir jo laboratoriją (*Pastaba*: 2005 m. A. Schally persikėlė į Majamio universitetą Floridoje). A. Schally darbas Naujajame Orleane buvo sėkmingas – čia gauti svarbiausi jo neuroendokrinologinių tyrimų rezultatai. Iš kiaušės hipotalamuso buvo išskirti trys hormonai, vadinami liberinais, kurie skatina hipofizėje kitų hormonų – tropinų gamybą. 1969 m. išskirtas tiroliberinas (TRH), 1971 m. – gonadoliberinas (GnRH), 1975 m. – augimo hormoną hipofizėje slopinantis somatostatinas. Buvo nustatyta šių hormonų struktūra, atlikta jų sintezė, sukurta jų analogų ir antianalogų. Kaip jau minėta, 1977 m. už šiuos darbus A. Schally kartu su R. Guillemin'u, kuris iš avies hipotalamuso išskyrė tiroliberiną ir augimo hormoną skatinantį liberiną, buvo suteikta Nobelio premija. Mokslininkai savo darbais patvirtino D. Harris'o hipotezę.

1978 m. A. Schally pradėjo tirti hormonų panaudojimą gydant vėžinius susirgimus ir pavadino save hormonų onkologu. Jam vadovaujant buvo susintetinta gonadoliberino antagonistai, gonadoliberinų ir somatostatino citotoksiniai analogai bei kitos medžiagos, skirtos prostatos ir kitų reprodukcinės organų navikams bei jų metastazėms gydyti.

A. Schally nuolat pabrėždavo, kad jo mokslinio darbo sėkmei daug įtakos turėjo patirtis, įgyta Nacionaliniame medicinos tyrimų institute Londone, ir didelės pastangos siekiant užsibrėžto tikslo. Jis dirbdavo po 12–13 valandų per parą, tačiau daug

Profesoriaus Pranciškaus B. ŠIVICKIO mokinės dovana Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedrai

Akademiko profesoriaus Pranciškaus Baltraus Šivickio portretas. Dailininkas Aleksandras Vitulskis

Prof. dr. (HP) Janina TUTKUVIENĖ
Doc. dr. Violeta ŽALGEVIČIENĖ

2012–2013 m. Lietuvos akademinė visuomenė plačiai paminėjo vieno žymiausių Lietuvos mokslininkų – biologo akademiko profesoriaus Pranciškaus Baltraus Šivickio 130-ąsias gimimo metines. Nors praėjo jau nemažai laiko, šiai progai skirti renginiai vyksta iki šiol. Minimu laikotarpiu P. B. Šivickio garbei Lietuvos mokslų akademijoje buvo surengta mokslinė konferencija. LMA Vrublevskių bibliotekoje parengta šiai sukakčiai skirta paroda. Lietuvos morfologų draugija kartu su Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedra 2013 m. birželio 14 d. sušaukė iškilmingą susirinkimą. Šios katedros Histologijos auditorijai, kurioje dirbo garsusis profesorius, buvo suteiktas P. B. Šivickio vardas.

Didelė P. B. Šivickio atminimui skirta paroda buvo surengta ir Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto bibliotekoje. Daugumą eksponatų šiai parodai pateikė profesoriaus mokinė, jo disertantė dr. Tamara Eugenija Arnastauskienė, ilgus metus dirbusi Zoologijos ir parazitologijos, vėliau – Ekologijos institute, pažinojusi profesorių nuo 1959 m. Ji stropiai rinko su profesoriaus veikla ir jo atminimu susijusią medžiagą.

Paskatinta buvusios VU Medicinos fakulteto dėstytojos doc. dr. Laimos Slavėnienės ir padedant minėtos katedros docentei dr. Renatai Šimkūnaitei-Rizgelienei, T. E. Arnastauskienė nutarė sukauptus eksponatus padovanoti VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedrai.

2015 m. birželio 22 d. įvyko neeilinis katedros darbuotojų ir svečių susirinkimas. Jo metu buvo parengtas T. E. Arnastauskienės surinktos medžiagos dovanavimo–priėmimo aktas, kurį pasirašė T. E. Arnastauskienė ir R. Šimkūnaitė-Rizgeliene. P. B. Šivickio histologijos auditorijoje buvo pristatyta T. E. Arnastauskienės dovanotos medžiagos pagrindu parengta ekspozicija, papildyta jau anksčiau šios katedros darbuotojų sukauptą medžiagą. Talkinant katedros darbuotojams, ekspoziciją parengė doc. R. Šimkūnaitė-Rizgeliene. Ji įsipareigojo ir toliau globoti šią ekspoziciją bei ją gausinti.

T. E. Arnastauskienės dovaną sudaro: albumas su dvidešimčia nuotraukų iš profesoriaus gyvenimo; kituose dviejuose albumuose susegtos 85 įmautės, kuriose sudėta arti pusės šimto įvairių P. B. Šivickio ir jo mokinių mokslinės veiklos laikotarpiu darytų nuotraukų, profesoriaus straipsniai, jo diplomų bei straipsnių apie jį kopijos, susirašinėjimas su Jonu Basanavičiumi ir kitais žymiais žmonėmis; Žaiginio P. B. Šivickio mokyklos pedagogų ir mokinių laiška, atvirukai, kvietimai į jo atminimui skirtas konferencijas ir kitus renginius; informacinė medžiaga apie jo disertantus, kurių būta per dvidešimt; kasetės su minėjimuose sakytų kalbų įrašais ir kt.

Prie įėjimo į P. B. Šivickio histologijos auditoriją, kurioje yra ekspozicija, kabo gražiai įrėmintas profesoriaus portretas ir trumpas jo gyvenimo aprašymas. Retas studentas praeina pro šalį, nesustojęs ir neperskaitęs šio teksto. Tai nuteikia labai maloniai, rodo akademinio jaunimo dėmesį ir pagarbą senajai mokslininkų kartai.

Medicinos fakulteto ir minėtos katedros vardu nuoširdžiai dėkojame T. E. Arnastauskienei už vertingą dovaną, o doc. R. Šimkūnaitei-Rizgelienei ir jai talkinusiems kolegoms už įdėtą triušą tvarkant šią medžiagą ir rengiant ekspoziciją, už pastangas išsaugoti akademiko mokslinį palikimą.

Malonu pridurti, kad, sužinojusi apie šį renginį, jauniausioji profesoriaus dukra Ramona Simokaitienė padovanojo katedrai

Dr. Tamara Arnastauskienė prie akademikui P. B. Šivickiui skirto stendo VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedroje. V. Žalgevičienės nuotr.

pagal profesoriaus prisiminimus parengtą puikią knygą „Gyvoji mintis“ (sudarytojos – Ramona Šivickytė-Simokaitienė ir Meilė Vilkauskaitė; 2005). Ši knyga ekspozicijoje užima garbingiausią vietą. Tikimės, kad

P. B. Šivickio atminimui skirta ekspozicija ilgainiui taps nedideliu muziejumi prie šios katedros. Kviečiame visus, turinčius medžiagos apie garsųjį Lietuvos mokslininką, prisidėti prie jo kūrimo. ■

VINCENTAS ŽEMAITIS

IN MEMORIAM

(1928 04 14–2015 06 24)

Edamas 88 metus, Vilniuje mirė ilgametis Lietuvos filosofijos ir sociologijos (dabar – Lietuvos kultūros tyrimų) instituto mokslo darbuotojas, ižymus filosofas ir pedagogas, humanitarinių mokslų daktaras profesorius Vincentas Žemaitis. Beveik visa mokslinė velionio veikla susijusi su šiuo institutu: jis buvo pirmasis šio dar būsimojo instituto etatinis darbuotojas, Lietuvos filosofinės minties ir etikos tyrimų pradininkas bei organizatorius, nenuilstantis dorovinės kultūros Lietuvoje puoselėtojas, daugelio Lietuvos ir tarptautinių simpoziumų, konferencijų, forumų organizatorius, etikos istorijai ir teorijai skirtų leidinių sudarytojas ir redaktorius, kelių mokslinių monografijų, žinytų ir vadovėlių, daugybės straipsnių autorius. Daugelį metų buvo instituto Lietuvos filosofijos istorijos ir Etikos skyrių vadovas, o pastarojo – ir kūrėjas. Įkūrė visuomeninę dorovinę kultūrą atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje puoselėjusią „Ethos“ draugiją, keletą metų buvo jos prezidentas, redagavo jos leidžiamą žurnalą „Dora“ (vėliau pavadintą „Ethos“).

V. Žemaičio pastangomis įsteigta Etikos katedra Vilniaus pedagoginiame institute (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas). Daugelį metų jame dėstė etiką ir jos istoriją.

Kartu su velioniu dirbę ir visuomeniškai veikę bendražygiai prisimins profesorių Vincentą Žemaitį kaip išmintingą Mokytoją, įkvėpėją, nuoširdų bičiulį, taurią, šviesios dvasios asmenybę, kaip žmogų, kurio siektiems idealams įgyvendinti jie jausis įsipareigoję skirti likusius gyvenimo metus.

Parengta pagal www.alkas.lt, birželio 26 d. pranešimą

Nobelio premijos laureatas Andrew Victor SCHALLY – vilnietis

■ Atkelta iš 4 p.

dėmesio skyrė ir gerai fizinei būklei palaikyti. Kasdieninis plaukiojimas baseine ir pasivaikščiojimas buvo mėgstamiausi jo sportiniai užsiėmimai. Be to, labai domėjosi futbolu ir boksu, ir dabar yra Anglijos futbolo komandos sirgalius. Mėgo klausytis klasikinės muzikos: L. Bethoven (Ludwig van Beethoven), F. Listo kūrinių ir Dž. Verdžio operų.

Vedybas su antrąja žmona Ana Marija Comaru laikė didžiausia savo gyvenimo sėkme. Jos mirtis (2004 m.) po kartu išgyventų 28 metų tapo didžiausiu A. Schally sielvartu.

Nobelio premijos laureatas A. V. Schally

Ana Marija Comaru taip pat buvo endokrinologė. Su ja A. Schally susipažino, skaitydamas paskaitas Brazilijoje. Moteris išitraukė jį vyro mokslinę veiklą, jiedu laboratorijoje kartu dirbdavo net šeštadieniais. Ana Marija labai vertino savo vyrą, jo gilius žinias, didžiulį apsiskaitymą ir mokslinį sąžiningumą. Rašydamas straipsnius ar skaitydamas paskaitas, A. Schally visada paminėdavo ir savo bendradarbių pavardes, mokslinius kolektyvus, kurie dalyvavo jo atliekamuose tyrimuose, medicinos klinikas, kurios išbandydavo ar pritaikydavo jo sukurtus medikamentinius preparatus. Savo moksliniuose straipsniuose niekada nepamiršdavo

pacituoti ir kitų mokslininkų, dirbančių ta pačia kryptimi, publikacijų. Darbo sėkmei, kaip teigė A. Schally, neužtenka talento, smalsumo, drausmės ir mokėjimo dirbti metodiškai. Dar reikia turėti ir šiam darbui palankių sąlygų. Panašu, kad tokias sąlygas, vykdamas reikšmingus mokslinius tyrimus, jam suteikė Anglija, Kanada ir Naujasis Orleanas Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Už mokslinius nuopelnus A. Schally buvo apdovanotas Šiaurės ir Pietų Amerikos, Europos, Kinijos, Japonijos ir kitų universitetų *honoris causa* mokslo laipsniu ir kitais apdovanojimais. ■

EUGENIJOS ŠIMKŪNAITĖS PALIKIMAS

Greta ŽIČKAUSKAITĖ

Nepaprastai tvirto ir savito charakterio, kandi, tačiau itin geros širdies, labai dosni ir tikra savo darbo profesionalė. Tokia buvo habilituota biologijos mokslų daktarė Eugenija Šimkūnaitė, kurios atminimas iki šiol gyvas, nors Žiniyuone žmonių vadintos mokslininkės tarp mūsų nebėra jau 19 metų.

Iš gimtųjų Tauragnų – į mokslo aukštumas

Visą savo gyvenimą E. Šimkūnaitė, kuriai kovo 11 d. būtų sukakę 95-eri, paskyrė vaistiniams augalams tyrinėti. Jie būsimąją mokslininkę lydėjo nuo pat vaikystės. Pažinti augalus ir atskleisti jų paslaptis Tauragnų apylinkėse augusi mergaitė mokėsi iš kaimo senolių. Tai E. Šimkūnaitę pastūmėjo tapti farmacininke ir savo gyvenimą paskirti pačių įvairiausių gydomųjų žolynų tyrimams.

Keliaudama po Lietuvą E. Šimkūnaitė ne tik ieškojo vaistinių augalų radimviečių, bet ir rinko tautosaką bei žodžius lietuvių kalbos žodynui. Nepaprastai turtingas ir išmoningas buvo ir pačios mokslininkės žodynas. Kai kurie jos į pasaulį paleisti posakiai iki šiol sklendo ir prisimenami su šypsena. „Nu, varlos...“, – į jos paskaitas būriais plūdusius studentus pasveikindavo mokslininkė. O patarimo prašyti atėjusius žmones įspėdavo: „Tik vieno neprašyk: iš durno razumną padaryti. Ir kad kaimyno žmona jus mylėtų. Šito tikrai nesieju ir nesiejsiu...“

Nors E. Šimkūnaitė mėgdavo iš savęs pasijuokti pasivadindama ragana, kartais

paburdavo iš augalų ar delno, tačiau iš tiesų ji buvo visiškai atsidavusi mokslui ir į vaistines augalų savybes žiūrėjo labai atsakingai. Ji pykdavo, kai kas nors su augalais elgdavosi nemokėsiškai, užsiimdavo savigyda, ir visada sakydavo, kad „nėr žolynų negydančių, tik atitikt reikia“.

Aplenkė savo laiką

O „atitikt“ E. Šimkūnaitė tikrai mokėjo. Kaip Mokslų akademijoje surengtame mokslininkės 95-ojo gimtadienio minėjime kalbėjo Lietuvos onkologijos instituto gydytojas fitoterapeutas Juozas Ruolia, daugybė E. Šimkūnaitės aprašytų vaistinių augalų savybių plačiai žinomos šiuolaikinėje viso pasaulio farmacijoje. „Be to, E. Šimkūnaitė žinojo, kad augalai turi savo biolaukus, kuriais galima paveikti žmogaus biolauką. Todėl mokslininkė labai saugodavo vaistinių augalų radimvietes, neleisdavo jų niokoti, išpjauti visų augalų, nes tik tokiose vietose augantys augalai turi gerus biolaukus“, – pasakojo J. Ruolia.

Pasak Eugenijos Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondo pirmininkės Birutės Karnickienės, galima sakyti, kad E. Šimkūnaitė tam tikra prasme aplenkė savo gyventą laiką. Kai kurios jos propaguotos idėjos populiarios tapo tik prabėgus keliems dešimtmečiams. „Dabar mes kalbame apie ekologiją, sveiką gyvenimo būdą ir panašius dalykus. E. Šimkūnaitė dar tuomet apie tai šnekėjo, ragino maitintis sveikai, dėvėti iš natūralių medžiagų pagamintus drabužius, propagavo ekologijos, gamtosaugos idėjas“, – kalbėjo B. Karnickienė.

Habilituota biologijos mokslų daktarė Eugenija Šimkūnaitė. J. Danausko nuotr., www.lsvaikata.lt

Taigi, E. Šimkūnaitės palikimas ir šiaudien tebegyvuoja. Mokslų akademijoje vykusio vakaro metu buvo pristatytas visiškai naujas leidinys „Eugenijos Šimkūnaitės receptų rinkinys“, kuriam po visas pakampes pabirusius mokslininkės receptus surinko Lietuvos medicinos ir farmacijos muziejus. Prekyboje pasirodė jau antroji E. Šimkūnaitės vardo arbatų linija, kurią pagal mokslininkės receptus ir patarimus sukūrė bei iššvelnias kaip šilkas pagalvėles supakavo „Acorus vaistažolių“ ekspertai.

Neatstumdavo nė vieno

Anot B. Karnickienės, E. Šimkūnaitės atminimas neblėsta. Visoje Lietuvoje vis dar gausu žmonių, prisimenančių mokslininkės asmenybę ir jos gerus darbus. Visi, kurie į ją

kreipdavosi patarimo, nesvarbu, ar eiliniai kaimo žmonės, ar aukšti pareigūnai, sulaukdavo pagalbos. O žmonės į E. Šimkūnaitę kreipdavosi pačiais įvairiausiai klausimais, nebūtinai susijusiais su žolynais ir sveikata. „Kai „Valstiečių laikraštys“ E. Šimkūnaitę turėjo savo patarimų skiltį, į ją kreipdavosi žmonės dėl įvairiausių problemų. Būdavo net tokių, kurie klausdavo, kaip išnaikinti muses, atsikratyti pelių ar ką daryti, kad negirgždėtų sodybos vartai. Į visus klausimus Eugenija visada atsakydavo, nė vieno nepamiršdavo. Tikriausiai tai ir traukė žmones“, – svarstė B. Karnickienė. Be to, visi žinojo, kad E. Šimkūnaitė turi tvirtą stuburą, nepataikauja niekieno nuomonei ir visada rėžia teisybę. Tad žmonės jautė, kad jos patarimai yra sąžiningi ir teisingi.

„Eugenija taip pat buvo puiki psichologė, labai gerai išmanė žmonių santykius. Per jos gimtadienius, kurie visada būdavo didelės šventės, ji žinodavo, ką prie ko sodinti, kaip viską organizuoti, kad visi būtų linksmi ir patenkinti. Žinojo, kad egzistuoja žmonių biolaukai, kuriuos reikia derinti. Net daug laiko kartu praleidžiantiems sutuoktiniams siūlydavo bent atostogauti atskirai, kad vienas nuo kito pailsėtų ir pasiilgtų. Juk anksčiau kaimuose darbai buvo skirstomi: vyrai išeidavo į laukus, moterys likdavo namuose prie ruošos darbų. O šiandien vyras su žmona vis stumdosi mažose daugiabučių „dėžutėse“. Tik, žinoma, reikėtų nepamiršti pareigų šeimai“, – mokslininkė citavo Eugenijos Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondo pirmininkę.

SUGRĮŽIMAS IŠ UŽMARŠTIES...

Prof. Ona VOVERIENĖ

Žmogus, jeigu nori būti vertas žmogaus vardo, turi kiekvienoje būklėje būdamas, stengtis pildyti savo Tėvynės piliečio pareigas...

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė

Kaip tik apie tai rašoma Ingridos Jakubavičienės knygoje „Seserys. Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė“ (V., 2014). Ją drąsiai galima vertinti, kaip svarbų įvykį mūsų kultūros istorijoje ir Lietuvoje jau sparčiai besiformuojančioje vienoje iš sociologijos mokslo kryptų – feminologijoje. Knygoje, negudraujant ir nekeliaklupsčiaujant laikotarpio politinei konjunktūrai, pateikiamas išsamus Lietuvos istorijos vaizdas Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse, jo metu ir pokariu. Šis Lietuvos istorijos tarpnis kitų istorikų darbuose nušviestas miglotai arba iš viso apeitas, o šioje knygoje atskleidžiamas atidžiai, įvertinant to meto geopolitinę Europos situaciją, tapusią lemtingu veiksmu, Lietuvai vaduojantis tiek iš ilgus metus trukusios carinės Rusijos okupacijos, tiek ir iš trumpos, vos 2–3 metų, vokiečių okupacijos. Nagrinėjamas Tautos savimonės gimimas ir Tautos idėjos tuometinė galia, vienijanti visas lietuvių partijas ir jų sroves, sutelkusi mūsų Tautą jos didžiausiam politiniam idealui įgyvendinti, Lietuvos nepriklausomybei ir valstybingumui atkurti, po beveik 500 metų trukusios jos faktinės nebūties. Gana stiprus istoriniu aspektu ir kiti skyriai, atskleidžiami per istorines to meto Lietuvos asmenybes.

Ypač svarbi ši knyga feminologijos klausimais dirbančioms mokslininkėms ir moterims, turinčioms politinių aspiracijų. Tik nereikia jos painioti su Europos ir, deja, kai kurių Lietuvos vienišų isterikų propaguojamu „genderizmu“, jo pragaištinga Tautai ir Valstybei teorija ir praktika. Feminologijos kryptis,

kaip moters vaidmens politikoje, kultūroje ir socialinėje sferoje atskleidimo teorija, Lietuvoje dar tik pradeda formuotis. Ir ačiū Dievui, kad ji formuojasi kaip tik taip – iš apačios; nuo tautinės feminologijos, nuo jos šaknų. Teorinius tautinės feminologijos pamatus bandė kurti sociologas Vytautas Kavolis savo knygoje „Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje“ (V., 1992) ir ypač literatūrologė Viktorija Daujotytė-Pakerienė, parašiusi knygas „Moteriškoji literatūros epistema“ (V., 1991); „Moters dalis ir dalia“ (V., 1992); „Parašyta moterų“ (V., 2001) ir knygas, skirtas Lietuvos moterų kūrybai: „Janina Degutytė“ (V., 1984) ir „Salomėja Nėris“ (V., 1999).

Kaip savo laiku rašė tautotyriminkas dr. Juozas Girnius, siektina ateitis laimima tik kovoje. Lietuvos moterims už savo teisę būti pripažintomis literatūroje ir įveikti Kazio Borutos anoję prieškarinio Lietuvoje suformuotą ir plačiai paplitusį stereotipą „Schreibende frau“, vertinant moterų kūrybą, kaip nevisavertę, teko pakovoti visą šimtmetį, ir kaip parodė ir Vytauto Kavolio, ir Viktorijos Daujotytės tyrimai, šią kovą laimėti, vertinant Lietuvos moterų ir vyrų kūrybą

literatūroje, nors ir turinčią skirtumų, bet lygiavertę.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, svarbiausi vyrų ir moterų vaidmens visuomenėje aspektai persikėlė į politiką. Rinkimų į Seimą ir savivaldybes statistiką akivaizdžiai rodo, kad šioje srityje moterys iki šiol gerokai pralaimi vyrams, nors moterų lygių teisių su vyrais paradigma prieškarinio Lietuvos moterų pradėjo formuotis prieš šimtą metų. Pirmąjį įstatymo projektą apie moterų ir vyrų lygias teises politikoje parengė jau cituota straipsnio pradžioje Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, kuri tą įstatymą 1920 m. ir apgynė Lietuvos Seime, kur jis buvo patvirtintas. Taip Lietuvos moterys vienos pirmųjų Europoje gavo rinkimų teisę ir teisę būti renkamosis į aukščiausias Lietuvos valstybės institucijas.

Kažin ar lenkų kilmės bajoraitės Sofija ir Jadvyga Chodakauskaitės būtų išaugusios tokiomis Lietuvos patriotėmis, savo gyvenimo prasmę mačiusiomis Lietuvos valstybingumo atkūrimo ir jos tvirtinimo, jeigu joms nuo pat ankstyviausios vaikystės ir jaunystės nebūtų tekę bendrauti su savo vyresniąja pussesere ir Sofijos krikštimate Gabriele Petkevičaitė-Bite. Chodakauskų ir Petkevičių šeimos dažnai susitikdavo, svečiuodavosi vieni pas kitus ir jaunoms mergaitėms jų vyresniosios pusseserės idėjos tapo jų pačių savastimi – ir politikoje, ir to meto visuomenės gyvenime, ir jų kuriamose gailėstingumo savo tėvynainiams, kuriems gyvenime mažiau pasisekė, organizacijose ir akcijose.

Apie seserų veiklą socialiniame Lietuvos gyvenime žinome iš istorikės prof. Virginijos Jurėnienės puikios knygos „Lietuvos moterų judėjimas XIX a. pab.–XX a. pirmojoje pusėje“ (V., 2006, 290 p.). Tačiau seserų – Sofijos Smetonienės ir ypač Jadvygos Tūbelienės – veikla, aprašyta aptariamoje knygoje, kaip sakė konferencijos moderatorius prof. Jonas Vaičėnas, buvo tikras atradimas. Manau, ir visiems tos

Lietuvos mokslų akademijos rankraščių lobynuose: poeto Antano STRAZDELIO gyvenimo faktai

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ

Pabaiga. Pradžia Nr. 12 (544)

Kaip jau minėta, tarp Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje saugomų dokumentų yra ir Kupiškio Romos Katalikų Bažnyčios (RKB) metrikų knygos. Tyrėme 76 Kupiškio bažnyčios bylas, kuriose surinkti 1690–1904 metų dokumentai. Metrikų knygos pildytos ranka, juodu arba ruda rašalu, lotynų, lenkų ir rusų kalbomis. Kai kur neaiški rašysena apsunkina galimybę tiksliai nustatyti kunigo pavardę, todėl šiame straipsnyje nurodomi galimi variantai. Beveik visos metrikų knygos įrištos į kartoninius viršelius. Kai kurių pirmajame lape įrašyta, pavyzdžiui: „Kupiškio metrikų knyga, pradėta komendoriaus Juozo Gineikos“ (1781–1785 m. knyga), arba „Kupiškio metrikų knyga, pradėta klebono Igno Ksaverio Kontrymo“ (1786–1806), „Kupiškio krikšto knyga, pradėta Mato Igno Dryževičiaus“ (1794–1804), „Kupiškio krikšto knyga, pradėta Antano Sebastijansko“ (1807–1813). Sąvoka „komendorius“ yra nūdienos vikaro atitikmuo.

Tarp šių bylų yra svarbių ir mūsų nagrinėjami temai. Straipsnyje analizuojame 1785–1794 m., 1794–1804 m. ir 1813–1821 m. krikšto metrikų knygas, kuriose atsispindi Kupiškio bažnyčios vikaro kun. A. Strazdelio krikštai, 1786–1806 m. Kupiškio RKB mirimo metrikų knygą ir jau minėtą F 150–62 bylą.

I. 1785–1794 m. Kupiškio bažnyčios krikšto metrikų knyga

F 268–132 byla vadinasi „Księga Metryk Chrztstnych Kosciola Parafialnego Kupiskiego od roku 1785 Februarii 21-dnia do roku 1794 Maia 27 dnia“. Knygos priešlapyje yra įrašas: „*Metrica Baptisatorum in Ecclesia Parochiali Kupiscensi Per me – Ignatium Xaverium Kontrym – Canonicum Livoniem Parochii Kupiscensem Comparata Anno Dni (Domini) 1785 Mensie Febr 20 die...*“ Šios knygos 81-ajame (paskutiniame) lape yra 1834 m. kovo 20 d. įrašas, patikslinantis lapų numeraciją ir knygos būklę, su Kupiškio dekanu kun. Gasparo Dulskio parašu ir dviem antspaudais.

1785–1794 m., be jau minėtų Kupiškyje dirbusių kunigų,

krikšto metrikų knygoje randami ir kiti kunigai – vienuoliai: Alanius Januškevičius – Ordo Pred. (1784–1786), Fortunatas Banevičius – Ordinis Minor (1792 m.), Cezaris Kordovskis – kapelionas Zosm (?). (1793), Motiejus Petrusis – Pater mil (1785), Juozapas Ruseckas – Svedasų klebonas (1785), Motiejus Butkevičius (nuo 1784 m.).

Ordo Pred (lot. Ordo Praedicatorum, sutrumpintai OP) – Dominikonų arba Brolių pamokslininkų – Romos katalikų vienuolių religinis ordinas. Ordinis Minor – Mažesniųjų brolių ordinas (*Ordo Fratrum Minorum, OFM*). Mažesniųjų brolių (pranciškonų) ordinas yra vyrų vienuolija, sekanti Pranciškaus Asyžiečio mokymu.

1785–1794 m. Kupiškio RKB krikšto metrikų knygoje pradėti registruoti tik nuo vasario 20 d. 5-ujuo numeriu. Tai liudija, kad keturi šių metų pradžioje pakrikštyti vaikai įrašyti kitoje knygoje, todėl bendras 1785 m. pakrikštųjų skaičius yra 159. 1794 m. krikštų skaičius toks mažas (81) tik todėl, kad tų metų gegužės 27 d. krikšto įrašai baigti – knyga buvo užpildyta. Iš viso mūsų apžvelgiamu 1785–1794 m. laikotarpiu pakrikštytas 1841 Romos apeigų katalikas.

Nuo 1790 m. rugpjūčio 5 d. (įrašas knygoje 1052, L. 48 a. p.) iki 1791 m. spalio 25 d. (įrašas knygoje 1276, L. 54) krikšto apeigas atliko Kupiškio vikaras kunigas Antanas Strazdelis. Minėtu laiku krikštijo ir kiti kunigai. Juozapas (ar Motiejus) Dryževičius pakrikštijo 60 vaikų. Vieną kūdikį 1790 m. spalio 7 d. (įrašas 1081) pakrikštijo kunigas iš Skapiškio Ignatijus Berluwski (Bertuowski) ar Besluwski (Bestuowski). Per 15 mėnesių (1790 m. rugpjūčio 5 d.–1791 m. spalio 25 d.) pakrikštyti 225 naujagimiai. Iš to skaičiaus 164 (23 + 141) vaikus pakrikštijo kun. Antanas Strazdelis. Pirmasis kun. A. Strazdelio atliktas krikštas: 1790 m. rugpjūčio 5 d. – Tamošiaus Laužiko ir Elzbietos Baltrūnaitės dukra. Ją pakrikštijo Domykos vardu. Krikšto tėvais buvo Juozapas ir Agnietė Laužikai (įrašas knygoje Nr. 1052, l. 48 a. p.).

II. 1794–1804 m. Kupiškio bažnyčios gimimo metrikų knyga

F 268–134 byla pavadinta „Księga Metryk Krzestnych Kosciola Parafialnego Kupiskiego od roku 1794 Maia 29 dnia do roku 1804 Maia 13 dnia. Kupiszki“. Priešlapyje yra įrašas lotynų kalba „*Metrica Baptisatorum In Ecclesia Kupiscensi Per me Mathiam Ignatium Dryzewicz Curatum hujus(?) Ecclesia Comparata Ao Dni (Anno Domini) 1794 Mesi Maij 29*“. Toliau įrašas pieštuku „1804“, galima manyti, padarytas tais metais arba vėliau. 136 lapų knygoje įregistruoti 2599 krikštai. Paskutiniame 137 lape yra du atspaudai ir Kupiškio dekanu Gasparo Dulskio 1834 m. kovo 20 d. įrašas.

Analizuojame šios metrikų knygos 1798–1801 m., kada Kupiškyje vikaravo kun. Strazdelis, sukonkretindami jo antrąjį darbo laikotarpį šioje parapijoje. 1798 m. krikšto metrikų knygoje įrašytos kelių kunigų, krikštijusių vaikus, pavardės: vikaras kun. **Juozapas Daukša** (paskutinis jo

krikštas – 1798 m. spalio 7 d.), kun. **Česlovas Janovičius**, vikaras kun. **Domininkas Venskovičius**, klebonas **Motiejus Dryževičius**, Antazavės kapelionas kun. **Antonius Borna** ir kun. **Antonius Drazdowski** (Strazdelis) – Kupiškio vikaras, kurio pirmasis krikštas įregistruotas 907 numeriu 1798 m. gruodžio 30 d.

1799 m. 123 vaikus, t. y. daugiausia, pakrikštijo **Strazdelis**. Be to, krikštijo Kupiškio vikaras kun. **Ignatijus Šermulevičius** (pirmas krikštas 1799 m. gegužės 12 d., įrašytas 1004 numeriu), **Vincentas Gedyminas** (pirmas krikštas 1799 m. kovo 3 d., įrašytas 952 numeriu, L. 53 a. p.) ir klebonas **Motiejus Dryževičius**. Iš viso pakrikštyti 296 vaikai (908–1203 įrašo numeriai).

1800 m. krikštijo **Ignatijus Šermulevičius**, **Strazdelis**, **Andreas Uzułowicz** (jo pirmasis krikštas 1800 m. vasario 9 d., įrašas Nr. 1234), Salamiesčio kapelionas **Mykolas Kopalinskis**, klebonas **Motiejus Dryževičius** ir **Juozapas Dryževičius** (jo pirmas krikštas 1800 m. rugpjūčio 13 d. (įrašas Nr. 1388)). Tais metais buvo pakrikštytas 281 vaikas (įrašų numeriai 1204–1484). Strazdelis pakrikštijo 76 vaikus. 1801 m. krikšto metrikų knygoje įrašytos šių kunigų pavardės: **Antonius Drazdowski**, **Mathias Dryzewicz**, **Ignatius Szymulewicz**, **Liudovicus Dorogman** (Ordin Predicat). Strazdelis krikštijo tik metų pradžioje – 11 vaikų. Paskutinis krikštas – 1801 m. sausio 27 d. (1513 įrašas, L. 81 a. p.).

Išnagrinėti krikštai leidžia sukonkretinti Strazdelio darbo Kupiškyje antrąjį laiką – **1798 m. gruodžio pabaiga (30 d. krikštas)–1801 m. sausis** (sausio 27 d. krikštas). Per šiuos 25 mėnesius Strazdelis pakrikštijo 210 vaikų. Iš viso 1798–1801 m. pakrikštyti 1137 vaikai.

Analizuojant 1794–1804 m. Kupiškio bažnyčios gimimo metrikų knygoje įrašytus kunigus, nustatyta, kad 1801 m., jau išvykus iš Kupiškio kun. A. Strazdeliui, Kupiškio bažnyčioje krikštijo tėvas Liudvikas Dorogmak (ar Dowgmak, Ordin. Praedicator), tėvas Jurgis Pečelevičius (Georgius Pieczewicz) – promotor Cortus, vicar Palav. Įrašus apie jo pakrikštytus vaikus randame 1801 m. kovo 18 d., lapkričio 16 d., 1802 m. rugsėjo 5 d.

1802 m. krikšto metrikų knygos įrašuose, be minėtų kunigų – Ignatijaus Šermulevičiaus ir Motiejaus Dryževičiaus, įrašyti tėvas Aloyzas Laurinavičius (Lawrynowicz) – Concionator alternus Ordino Fratrum Praedicatorum (kovo 12 d., kovo 25 d. ir toliau balandžio, gegužės, birželio, liepos, spalio, lapkričio bei gruodžio mėnesių krikštai). Jis krikštijo ir 1803 m. sausio mėnesį. 1802 m. birželio 29 d. krikšto įrašas: krikštijo teologijos ir filosofijos mokslų daktaras Domininkas Vasilevskis, nurodyta – Ordinis Praedicator. et Convent. Tai vienintelis rastas šio kunigo krikšto įrašas apžvelgiamoje Kupiškio RKB krikšto metrikų knygoje.

1802 m. Kupiškio bažnyčioje krikštijo tėvas Jonas Lukianskis-Pavlovskis (Prior Convent Palavensis) ir tėvas Glazorovičius (Ordini Praedicator). 1803 m. Kupiškyje toliau darbavosi kunigai I. Šermulevičius ir M. Dryževičius, kuriems talkino jau minėtas tėvas Aloyzas Laurinavičius ir tėvas Jonas Zaloga – Ordini P. Augustini Erem (1803 01 01), Antazavės kapelionas Antanas Borno (Kupiškio krikšto knygoje įrašytas 1798 m.) (1803 02 04), Juozapas Burba (1803 02 10), tėvas Didanis (Didakus) Ugianskis – Ordinis minor de observanti (1803 03 26).

1803 m. kovo 29 d. krikšto metrikose įrašyta naujo Kupiškio vikaro pavardė kun. **Vincentas Zotoch (Zolloch, kitur – nuo 1805 m. – Zodok)**. Kupiškio RKB krikšto metrikų knygoje randami kunigai Dryževičiai – Motiejus ir Juozapas. Ne visur prie pavardės įrašytas vardas, todėl kilo mintis, kad tai tas pats asmuo, vadintas dviem vardais. Tačiau kunigų, dirbusių Kupiškio bažnyčioje, lentelėje jie įvardyti atskirai. Pavyko išaiškinti, kad **Dryževičius** Matas (Motiejus), dar įrašytas Igno vardu, Kupiškyje 1794–1803 m. klebonavo, o **Dryženikas (Dryževičius)** Juozapatas (Juozapas) buvo vikaru (1788?–1801). 1800 m. rugpjūčio 13 d. (įrašas Nr. 1388) įrašytas jo krikštas.

Ši krikšto metrikų knygų analizė liudija, kad Kupiškio bažnyčioje krikštijo ir šiai bažnyčiai priklausiusių filijų ar parapijų kunigai, Palėvenės vienuolyno bei kitų vienuolynų kunigai, Kupiškyje besilankantys svečiai (yra įrašų, nurodan-

■ Atkelta iš 6 p.

knygos skaitytojams. Knygos autorė neabejotinai atliko tikrą žygdarbį ir jos knyga turėtų patekti į Lietuvos kultūros aukso fondą, tapti viena iš labiausiai vertinamų knygų kiekvieno lietuvių bibliotekoje.

Ir Sofijos Smetonienės, ir Jadvygos Tūbelienės politinėje veikloje išskirčiau du reikšmingiausius periodus: Lietuvos nepriklausomybės atkuriamasis laikotarpis ir jau XX a. ketvirtasis dešimtmetis. Sofijos ir Antano Smetonų namai Vilniuje pačioje XX a. pradžioje buvo tapę visos to meto tautinę savimonę kūrusios ir apie aukščiausią Tautos politinį idealą – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą – svajojusios lietuviškos inteligentijos židiniu. Čia gimė drąsiausios idėjos ir buvo svarstomi keliai, kaip jas įgyvendinti. Čia jie buvo tikrinami praktikoje, bendraujant su okupacinio Vokietijos režimo aukščiausiais valdininkais Lietuvoje, įtikintais ir simpatizavusiais Lietuvos nepriklausomybės idėjai, tik, žinoma, į ją einant gana vingiuotu keliu, aprašomu šioje knygoje. Jeigu Sofija buvo talentinga įvairiausių dalykinių susitikimų organizatorė ir vaisinga šeiminkė, tai patys rizikingiausi žygiai,

kurių nedrįso atlikti net visko matę vyrai, buvo pavedami Jadvygai. Aukšta, graži šviesiaplaukė, mėlynakė lietuvaitė, mokanti kelias užsienio kalbas ir ypač gerai nuo vaikystės vokiečių kalbą, rizikuodama savo gyvybe, o geriausiu atveju – kalėjimu, iš Vokietijos parvežė planuojamo Lietuvos karaliaus Mindaugo II sutikimą tapti Lietuvos valdovu ir karūnotis... savo aukštakulniame bate.

Jau tapusi prezidentiene, Sofija Smetonienė visur ir visada deramai atstovavo Lietuvos valstybei, kaip kultūringai ir darbščiai, turinčiai senas valstybingumo tradicijas, šaliai. Kartais, kai Prezidentas Antanas Smetona negalėdavo dalyvauti renginiuose, jį pakeisdavo. O Jadvyga Tūbelienė, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, puikiai atstovavo Lietuvai, užsienyje įkūrusi informacinį biurą, propagavusį Lietuvos kultūrą ir jos bei ūkio laimėjimus, taip įtvirtindama Lietuvą Europos ir pasaulio informacinėje erdvėje ir geopolitikoje. Pažinusi politikos pasaulį ir jo keliuose sutikusi daug įvairių politikų, Jadvyga buvo puiki politikė ir psichologė, turėjo tvirtą nuomonę ne tik įvairiais valstybės valdymo klausimais, bet ir vertindama politinius sprendimus priimančias asmenybes. ■

■ Nukelta | 9 p.

VU mokslininkai sukūrė unikalią genomų redagavimo technologiją

Liepos 7 d. Vilniaus universiteto rektorius prof. Artūras Žukauskas ir VU Biotechnologijos instituto Baltymų-nukleorūgščių sąveikos tyrimo skyriaus vedėjas prof. Virginijus Šikšnys pristatė išskirtinę Vilniaus universiteto intelektualinę nuosavybės licenciją, kurią įsigijo Jungtinių Amerikos Valstijų kompanija „DuPont Pioneer“ („DuPont“). Šis sandoris turbūt yra didžiausias iš kada nors buvusių Lietuvoje, tačiau finansinės detalės neskelbiamos. Be to, pasirašyta keletą metų bendrų tyrimų sutartis dėl tolesnio technologijos plėtojimo. „Tai galbūt vienas įdomiausių per visą šalies istoriją sandorių intelektualinės nuosavybės srityje. Vilniaus universitetas licencijavo labai reikšmingą technologiją, sukurtą Biotechnologijos institute. Ją galima pavadinti proveržiu genomo redagavimo srityje“, – sakė VU rektorius.

VU Biotechnologijos instituto mokslininkų komanda buvo viena pirmųjų mokslininkų grupių, atradusių, kad Cas9 baltymas gali būti panaudotas tiksliai pasirinktų organizmo DNR vietų redagavimui, siekiant specifinių genomo pokyčių. Šis baltymas veikia kaip molekulinė žirkelė, kurios karpymo DNR. Iki šiol technologijos leisdavo tik tam tikrose vietose perkirpti DNR, o

ši technologija iš esmės leidžia nutaikyti molekulinę žirkelę į bet kurią DNR vietą, t. y. galima užprogramuoti šias žirkles taip, kad jos perkirptų norimą vietą. Anksčiau šis programavimas užtrukdavo metus, dabar pakanka vos savaitės.

„DuPont Pioneer“ kompanija molekulinę žirkelę naudos augalų genomui redaguoti. Tai gali padidinti augalų atsparumą sausras ar ligoms, padidinti derlių. Prof. V. Šikšnio teigimu, ši technologija atveria galimybes gydyti genetines ligas. „Medikai ir biochemikai sprendžia, kaip kryptingai panaudoti šį įrankį. Kinų mokslininkai, naudodami Cas9 baltymą, sugebėjo ištaisyti genų mutaciją. Tačiau čia atsiranda plona etinė linija: kokios šio įrankio ribos? – svarstė Biotechnologijos instituto Baltymų-nukleorūgščių sąveikos tyrimo skyriaus vedėjas.

Šiuos tyrimus VU Biotechnologijos instituto mokslininkai pradėjo kaip absoliučiai fundamentinius – siekta suprasti, kaip bakterijos ginasi nuo virusų. Radus atsakymą į pagrindinius klausimus, atsiveria naujos praktinės sritys. Prof. A. Žukauskas paaikškina: „Tai rodo, kad fundamentiniai mokslai nepaprastai svarbūs, nes iš jų gali išplaukti daugybė praktinių taikymų. Pir-

VU rektorius prof. Artūras Žukauskas ir VU Biotechnologijos instituto Baltymų-nukleorūgščių sąveikos tyrimo skyriaus vedėjas prof. Virginijus Šikšnys. V. Jadzgevičiaus nuotr.

masis fundamentinių mokslų požymis – novatoriškumas, todėl viena svarbiausių Vilniaus universiteto prioritetinių krypčių yra novatoriškas mokslas.“

„DuPont Pioneer“ yra pasaulinis lyderis pažangių augalų genetikos plėtojimo ir tiekimo srityje, aukštos kokybės sėklas paruošiantis daugiau kaip 90 šalių. Jis suteikia

agronominę pagalbą ir paslaugas, siekdamas padidinti ūkininkų veiklos produktyvumą ir pelningumą, taip pat siekia sukurti tvaraus žemės ūkio sistemas žmonėms visame pasaulyje. Mokslas kartu su paslaugomis yra kelias į sėkmę.

Parengta pagal „VU naujienos“ pranešimą

LIETUVOS KRONIKA

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Aptarti saugumo politikos klausimai. Lietuvos Respublikos Seimo kvietimu Lietuvoje viešintis Jungtinių Amerikos Valstijų Atstovų Rūmų Pirmininkas Džonas Beineris (John Boehner) ir jo vadovaujama delegacija susitiko su Seimo vadovybe ir Seimo komitetų nariais. Aptarti dvišalio bendradarbiavimo, saugumo politikos ir energetinio saugumo klausimai. Seimo Pirmininkė, padėkojusi už JAV paramą Lietuvos laisvės kelyje, JAV Atstovų Rūmų Pirmininkui įteikė Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 25-mečio medaž. Po susitikimo JAV delegacija apžiūrėjo Seimo Sausio 13-osios memorialą. Čia svečiams buvo pristatyta Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo istorija. JAV Kongreso narių vizitas Lietuvoje truko tris dienas.

Padėka ir įsipareigojimai. 2015 m. birželio 30 d. Seimas plenariniame posėdyje vienbalsiai priėmė Seimo rezoliuciją „Dėl Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamento pareiškimo dėl Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo 75-mečio paminėjimo“. Seimas pabrėžė Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamento 1940 m. liepos 23 d. pareiškimo dėl Baltijos valstybių okupacijos nepripažinimo svarbą ir padėjo JAV už nuolatinę ir ryžtingą šios vals-

tybės vykdytą Baltijos valstybių okupacijos nepripažinimo politiką. Seimas įsipareigojo visomis išgalėmis stiprinti strateginį bendradarbiavimą su JAV ir siekti kuo greitesnio Europos Sąjungos ir JAV laisvosios prekybos sutarties sudarymo. Dokumente palankiai vertinami susitarimai dėl JAV karinių pajėgumų buvimo Lietuvoje. JAV Kongresas raginamas ir toliau laikytis tvirtos nuostatos dėl Ukrainos teritorijos vientisumo ir įvairiais būdais prisidėti prie visokeriopos

pagalbos teikimo Ukrainai. Lietuvos parlamentas įsipareigojo aktyviai prisidėti prie Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos narių gynybos ir saugumo strateginės koncepcijos nuostatų įgyvendinimo. Tikimasi, kad JAV Kongresas aktyviai remis laisvos, demokratinės ir nedalomos Europos vizijos kūrimą.

Rusijos Dūmoje – bandymai pateisinti sovietinę okupaciją. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (NSGK) pirmininkas Artūras Paulauskas sako, kad Rusijos generalinės prokuratūros sprendimas tirti, ar teisėtai TSRS Valstybinė Taryba pripažino Baltijos valstybių nepriklausomybę, yra „akivaizdi informacinio karo išraiška. <...> Tai yra visuomenės skaldymas ir propaganda“. NSGK pirmininkas pabrėžė, kad mūsų šalis patyrė okupaciją, todėl Lietuva referendumu, t. y. žmonių laisva valia ir apsisprendimu, pasisakė, kad palieka TSRS. „Sprendimas tirti nepriklausomybės pripažinimo teisėtumą gali būti dar vienas bandymas rusų akyse sukurti pateisinimą vykdomai ar būsimai agresyviai politikai. Krymas – viso to pavyzdys. Putinas niekaip negali susitaikyti, kad TSRS žlugo. Jeigu jam trūksta argumentų, siūlyčiau dar kartą pasiskaityti 1991 m. liepos 29 d. pasirašytą sutartį, kuria Rusijos Tarybų federacinė socialistinė respublika pripažįsta Lietuvos Respublikos suverenitetą“, – sakė A. Paulauskas.

Visuomenės atstovai teismuose. Seimo narys Artūras Paulauskas įregistravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110, 112, 113 ir 114 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siekiama Lietuvoje įtvirtinti tarėjų institutą. Pasak parlamentaro, taip būtų sudarytos sąlygos visuomenės

atstovams dalyvauti vykdant teisingumą ir turėti sprendžiamąjį balsą. Šiuo įstatymo projektu siekiama, kad visuomenės atstovai į bylą nagrinėjimą įneštų gyvenimiškos patirties, sprendimus priimtų remdamiesi savo patirtimi ir bendruoju suvokimu.

Pasak Seimo nario, tarėjų atranka turėtų būti griežtai reglamentuota, o pačią atranką organizuotų savivalda. Tarėjams dalyvaujant bylos sprendžiamos daugelyje valstybių: Vokietijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Suomijoje, Latvijoje, Estijoje ir kt. Įstatymo projektui po pateikimo turi pritarti Seimas.

Užsienyje gyvenančių Lietuvos piliečių teisių apsauga. Birželio 25 d. įvyko Seimo Darbo partijos frakcijos susitikimas su užsienio reikalų ministru Linu Linkevičiumi. Susitikime aptarti besikartojantys incidentai, kai mūsų šalis nesugeba tinkamai pasirūpinti vaikais, kurie yra atimami iš Norvegijoje gyvenančių lietuvių šeimų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 straipsnis nustato, kad Lietuvos valstybė globoja savo piliečius užsienyje ir draudžia išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei. „Dar prasidėjus istorijai dėl vaiko atėmimo iš lietuvių šeimos Norvegijoje, kreipiausi į Vidaus reikalų ministeriją, prašydamas paskelbti atimto vaiko tarptautinę paiešką, tačiau buvo pasakyta, kad to padaryti negalima, o Norvegija, be jokių problemų, paskelbė mūsų piliečio tarptautinę paiešką ir jį surado. Kažkodėl Lietuva sugeba išreikalauti, kad į šalį būtų grąžinti kaliniai, o vaikų grąžinimas mūsų šalies institucijoms yra neįmanoma misija. Atimti vaikai praranda ryšį ne tik su motina, bet su mūsų šalies istorija, kalba, kultūra. Valstybė turi ginti savo piliečius, ypač nepilnamečius“, – sako europarlamentaras V. Mazuronis.

Elektromobilių akumuliatorių kainos mažėja greičiau, nei tikėtasi

Tyrėjai iš Stokholmo aplinkos instituto (*Stockholm Environment Institute*) paskelbė tyrimą, kuriame nustatė, kad elektromobilių akumuliatorių kainos mažėja sparčiau, nei praneša gamintojai ir rinkos tyrimų įmonės. Bjorno Naikvisto (*Björn Nykvist*) ir Manso Nilsono (*Måns Nilsson*) tyrime, kurio rezultatai paskelbti žurnale „*Nature Climate Change*“, teigiama, kad informaciją apie elektromobilių akumuliatorių kainas buvo sunku surinkti ir susisteminti, kadangi dauguma gamintojų tai laiko komercine paslaptimi ir viešai neskelbia.

Kol kas elektromobiliai dar nėra pajėgūs konkuruoti su įprastiniais automobiliais, varomais benzinu ar dyzelinu, ir tai lemia iš esmės tik vienas faktorius – elektros akumuliatoriaus kaina ir jo talpa. Todėl kol kas elektromobiliai yra nustumti į išskirtinių automobilių, kuriuos gali sau leisti tik ne-

daugelis, segmentą. Autoriai teigia, kad akumuliatorių kainų tyrimui atlikti panaudoję 80 skirtingų šaltinių, nustatė, kad vidutinė ličio jonų akumuliatorių kaina 2007 m. buvo 1000 JAV dolerių vienai kilovatvalandei (kWh) kaupiamos elektros energijos. Tačiau naujausi, 2015 m., duomenys rodo, kad kaina sumažėjo iki 300 JAV dolerių vienai kilovatvalandei, o tai jau yra pakankama, kad būtų

palyginama su benzinu varomos transporto priemonės išlaidomis.

Tyrimas parodė, kad jei kainos ir toliau mažės panašiu greičiu, apie 8 proc. per metus, jos per ateinantį dešimtmetį gali pasiekti 150 JAV dolerių 1 kWh ribą. Laikoma, kad ši vertė būtų elektromobilių rinkos persilaužimo taškas, nes elektromobilių su tokiais akumuliatoriais kaina jau būtų konkurencinga, lyginant su dyzeliniais ir benziniiais automobiliais. Žinoma, vadovaujantis prielaida, kad naftos kaina per šį laikotarpį smarkiai nekistų.

Dar viena problema išliktų nuvažiuojamas atstumas, tačiau net jei jis didėtų ne taip sparčiai, elektromobiliai turėtų didelį pranašumą miestuose, nes padėtų gerokai sumažinti taršą.

Atskaitoje autoriai pabrėžia, kad vos prieš keliolika metų ekspertai prognozavo,

kad dabartinis elektromobilių akumuliatorių kainų lygis bus pasiektas tik apie 2020 m., bet jų prognozės pasirodė pernelyg pesimistiškos. Prie greitesnio kainų mažėjimo prisidėjo ir tai, kad bent pora elektromobilių gamintojų – „Tesla“ ir „Nissan“ – jau pradėjo pramoninę gamybą. Tai sukėlė masto ekonomijos efektą ir konkurencijos užuomazgas.

Autoriai pateikia ir išsamius duomenis apie naudotas informacijos šaltinius. Tai: pačių gamintojų pranešimai, naujienos, mokslinių tyrimų straipsniai ir vyriausybės tyrimai bei ataskaitos, įvairūs verslo dokumentai. Išvada: elektromobiliai taps konkurencingi kur kas greičiau, nei šiuo metu prognozuojama.

Parengė Valentas Daniūnas pagal straipsnį „Rapidly falling costs of battery packs for electric vehicles“ (2015) *Nature Climate Change* 5, 329–332 (2015)

NAUJOS KNYGOS LIETUVOS MEDICINOS BIBLIOTEKOJE

James Simon, Nelson Katharine. (2014) EKG interpretacija. Vertėja Laura Ciparytė-Balkevičienė. Vilnius: Vaistų žinios, 163 p.

Dainys Balys, Jonušienė Danutė. (2015) Urologo užrašai. Vilnius: Tyto alba, 237 p.

Klinikinė pulmonologija. (2015) Sudarytojas ir mokslinis redaktorius Edvardas Danila. 4-asis papildytas leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 987 p.

Dambrauskienė Milda, Jatužis Dalius (2011). Galvos smegenų insultas: atsakymai

į gydytojo klausimus. Knyga šeimos gydytojui apie dažniausiai išskylančius su insultu susijusius klausimus. Kaunas: Medicininės informacijos centras, 32 p.

Šapoka Virginijus. (2009) Arterinė hipertenzija. Vilnius: „Baltijos idėjų grupė“ ir partneriai, 111 p.

Glaveckaitė Sigita, Tautkuvienė Janina, Laucevičius Aleksandras. (2015) Taikomoji širdies ir stambiųjų kraujagyslių anatomija. Vilnius: Informeda, 51 p.

Macas Andrius [et. al.]. (2015) Greitieji echokardiografijos protokolai anesteziologijoje, intensyviojoje terapijoje ir skubiojoje medicinoje. Mokomoji knyga. Andrius Macas, Renaldas Jurkevičius, Jolanta Justina Vaškelytė, Asta Mačiulienė, Gedrė Bakšytė. Kaunas: Vitae Litera, 54 p.

Januškevičiūtė Rima [et al.]. (2015) Slaugos diagnozių formulavimo pagrindai. Mokomoji knyga. Rima Januškevičiūtė, Birutė Markevičienė, Regina Balčiūnienė. Kau-

„Mokslo Lietuvos“ redakcija nuosirdžiai užjaučia buhalterę Reginą Žvinklienę, staiga mirus jos broliui. Dėl šios labai skaudžios netekties liūdime kartu su Jumis.

„Mokslo Lietuvos“ redakcijos kolektyvas ir bendradarbiai

nas: Kauno kolegijos Leidybos centras, 155 p.

Kėvalas Rimantas. (2015) Urgentika pediatrijoje. Mokomoji knyga. Kaunas: Indigo print, 247 p.

Lietuvos mokslų akademijos rankraščių lobynuose: poeto Antano STRAZDELIO gyvenimo faktai

■ Atkelta iš 7 p.

čių, kad krikščio „svečias“ (gost) ar iš toliau savo artimųjų naujagimių pakrikštyti atvykę giminaičiai).

III. 1813–1821 m. Kupiškio bažnyčios gimimo, Antašavos ir Salamiesčio filijų metrikų knyga

F 268–137 byla vadina „Księga Metyrk chrzestnych Koscioła Parafialnego Kupiskiego od roku 1813 _ 11 do roku 1821; od 60 – do 52“. Pirmojo lapo viršuje yra įrašas lotynų kalba „*Liber Baptisatorum Ecclesiae Parochialis Kupiscensis per me Antonium Sebastijanski Parochum Kupiscensi anno 1813 Comparatus*“. 113 lapų knygoje – 2411 įregistruotų krikštų. 108 (paskutiniame lape yra du atspaudai vienoje ir vienas kitoje lapo pusėje). Lapų skaičius padidėjo, pabaigoje įrišus nedidelio formato lapus.

Trečiasis kunigo A. Strazdelio vikaravimo Kupiškyje laikotarpis – 1816 m. pradžia. 1816 m. sausio 15 d. Kupiškio klebonui Brastos kanauninkui **Antanui Sebastijanskui** mirus (mirė sulaukęs 58 metų, palaidotas Kupiškyje sausio 20 d.), ne mažiau kaip pora metų klebono pareigas ėjo kun. **Petras Valevskis**, 1805–1815 m. buvęs Kupiškio vikaru). Nuo 1813 m. vikaru dirbo kun. **Nikodemas Kasperavičius**, kurio pirmasis krikštas įrašytas 1813 m. gegužės 18 d. Parapijoje taip pat darbavosi kun. **Bruno Labyškis**, talkino Alizavos kapelionas kun. **Povilas Ruginovičius**, kun. **Domininkas Blaževičius**, kun. **Domininkas Gintylevskis**, kun. **Mykolas Veževičius**. 1816 m. kun. **Mykolas Dirvonskis** Salamiesčio kopyčioje pakrikštijo 19 vaikų.

Kun. A. Strazdelis 1816 m. sausio 5 d. pakrikštijo dvi mergaites, sausio 6 d. – vieną (įrašas Nr. 633, 634, 635. l. 23 a. p.). Daugiau krikštų neužregistruota. Be abejo, Strazdelis galėjo ir anksčiau – 1815 m. ir vėliau laidoti, tačiau to meto laidotuvių metrikų knygoje retai nurodyta mirusiųjų laidojusio kunigo pavardė. Įrašai rodo, kad kun. A. Strazdelis 1816 m. Kupiškyje dirbo labai trumpai – vos mėnesį, o gal ir tą ne visą.

1816 m. Kupiškio bažnyčioje pakrikštyta 500 vaikų (įrašai: Nr. 632–1131), krikštai įrašyti apžvelgiamos metrikų knygos lapuose 23 a. p.–43 a. p. Be jau minėto kun. A. Strazdelio, dar krikščio kunigai: Nikodemas Kasperavičius, Dominykas Blaževičius, administratorius Petras Valevskis, Palėvenės kapelionas Mykolas Vyževskis, Alizavos kapelionas Paulius Ruginovičius, Salamiesčio kapelionas Mykolas Dyrvianskis ir Dominikonų ordino vienuoliai (ord. Praed): Bruno Labenskis, Dominykas Gintylovskis, Antanas Janulevičius.

Išnagrinėti krikštai leidžia išskirti tris kunigo A. Strazdelio darbo Kupiškyje laikotarpius ir sukonkretinti jo vikaravimo laiką. Pirmasis laikotarpis prasideda ne vėliau kaip 1790 m. rugpjūčio 5 d. ir baigiasi ne anksčiau kaip 1791 m. spalio 25 d. Antrasis laikotarpis prasideda ne vėliau kaip 1798 m. gruodžio pabaigoje (30 d. krikštas) ir baigiasi ne anksčiau kaip 1801 m. sausio (sausio 27 d. krikštas). Trečiasis laikotarpis – 1816 m. sausis (galėtų būti ir 1815 m. pabaiga) bei kiti 1816 m. mėnesiai.

Kun. A. Strazdelis mergaites krikščio Agotos, Anasztazijos, Annos (Onos), Angelės, **Angelės-Pranciškos**, Apolonijos, Barboros, **Bogumilos**, Cecilijos, Celestinos, Domicelės, Domininkos, Dorotėjos (Daratos), Helenos (Elenos), Honoratos, Elizabetos (Elžbietos), Gabrielės, **Gindvilės**, Ievos (Eva), Izabelės, **Jadvygos (Hedvygos)**, Julijonos, Justinos, **Juozapotos**, Kazimieros, Katerinos (Katrės), Kristinos, **Leonoros (Lehonoram)**, Magdalenos, **Marcelės**, Marijonos, **Mortos, Petronėlės**, Rozalijos, **Rožės**, Salomėjos (Salomijos), **Serafimos**, Skolastikos, Teresės, Uršulės, Viktorijos, vardais.

Krikštijant berniukus jiems buvo suteikti šie vardai: Adalberto, Adomo, **Aleksandro, Aloyzo, Ambraziejaus**, Andriejaus, Antonijaus (Antano), Augustino, Bartolomiejaus, **Bazilijaus-Silvestro, Bonaventūro**, Dominyko, **Eliziejaus, Gabrielio, Gasparo (Kasparo)**, Georgijaus (Jurgio), Igorio, Ignoto, **Ipolito (Hypolito), Joachimo**, Jokūbo, Jono (Joano), Juozapato, Juozapo, Justino, **Karolio**, Kazimiero,

Kristoforo, Kristupo (Chrystophom), Ksaverino, **Ladislovo** (Vladislovo), Lauryno, Marcijono-Leono, **Michaelio (Mykolo)**, Motiejaus, Petro, Pranciškaus, **Sigizmundo-Juozapo**, Silvestro, **Simono, Simono-Jurgio**, Stanislovo, Stepono, **Tercijono, Teodoro, Teofiliaus, Tomo, Venantijaus, Vincentino (Vincento)**.

Juodžiau išskirti vardai – liudijimas, kad kun. Strazdelis tik kartą krikščio tokiu vardu. Keletas vaikų pakrikštyti dviem vardais. Pastebėta, kad dvigubi vardai – reti atvejai.

IV. 1786–1806 m. Kupiškio bažnyčios mirimo metrikų knyga

F 268–182 byla vadina „Xięga 2a Metyrki Umarlych Koscioła Kupiskiego od 1786 marca 6 do 1806 maja 29“. Priešlapyje lotynų kalba įrašyta: „*Metrici mortuorum Ecclesiae in Kupiscensi Parochial per me – Ignatium Xaverium Kontrym – Canonicum Livonien: Prepositum Kupiscen: Comparata ano - Dni (Domini)*“. Žemiau nurodyti metai „1786“.

Kanauninko **Ignatijaus Ksaverio Kontrymo** (žinoma, kad Kupiškio klebonu jis dirbo 1785–1786 m., o gal ir ilgiau) pradėtoje mirčių registracijos knygoje yra 76 įrašų lapai. 77-ajame lape 1834 m. kovo 20 d. Kupiškio dekanas kun. Gasparo Dulskio parašas, patikslinantis lapų numeraciją, knygos būklę, ir du atspaudai. Knygoje, kurią tris kartus tikrino kanauninkas Juozapas Mideckis (?) įregistruota 2215 mirusiųjų. Knygoje įrašytos mirusiųjų gyventos vietovės – kaimai ir laidojimo vieta – dažniausia Kupiškio kapinės. Mažai įrašų, kuriuose būtų nurodytas mirusiojo amžius ir, ko itin trūksta, nė prie vieno laidojamojo neįrašyta kunigo pavardė. Tačiau 1790–1791 m. ir 1798–1801 m. Kupiškyje vikaravęs kun. A. Strazdelis ne tik krikščio vaikus, bet ir laidėjo mirusiuosius. 1790 m. palaidota 70 mirusiųjų, 1791 m. – 58, 1798 m. – 117, 1799 m. – 154, 1800 m. – 113 ir 1801 m. – 132. Ne vieną jų į Amžinybę palydėjo ir kun. Antanas Strazdelis.

LIETUVOS UNIVERSITETŲ NAUJIENOS

Verslo analitika – perspektyviausia ateities profesija?

Agnė AUGUSTINAITĖ

Kasdien kiekvieną valandą, minutę, sekundę sukuriame neįsivaizduojami kieki informacijos. Jei per vieną dieną atsiradę duomenys būtų įrašyti į DVD diskus, tai juos sudėjęs vieną ant kito susidarytų toks atstumas, kaip iki Mėnulio ir atgal. Kaip suvaldyti tokius informacijos kiekius? Kaip atrinkti faktus, kurie padėtų kurti ir tobulinti verslą? Tai pagrindinė užduotis šiuolaikiniam specialistams – verslo analitikams.

Verslo analitikai reikalingi visoms įmonėms

Šiuo metu pasaulyje verslo analitika yra viena sparčiausiai besiplėtojančių verslo mokslo ir studijų sričių. Ji susiformavo tik apie 2010 metus, tad šių specialistų era dar tik prasideda. Apskaičiuota, kad 2012 m. pasaulio įmonės, susijusios su duomenų apdorojimu, generavo 10 mlrd., o 2017 m. generuos apie 30 mlrd. dolerių. Toks spartus šios srities augimas reikalauja parengti šimtus tūkstančių specialistų visame pasaulyje. Verslo duomenų analitikai reikalingi visoms įmonėms. Kai kurios pažangiausios Lietuvos organizacijos, bankai, draudimo bendrovės, asociacijos jau yra įdarbinusios šios srities specialistus, kurie savo žinias sukaupe savarankiškai arba mokėsi užsienyje.

UAB „Biovela valdymas“ generalinis direktorius Audrius Kantauskas teigė, kad modernius verslo analitikos sprendimus įmonėje pradėjo diegti prieš dvejus metus, ir naudą pajuto iškart. „Šiandien reikiama

informaciją galime gauti ne tada, kai parengiame statistines ataskaitas, o bet kurio metu ir bet kurioje vietoje – tai leidžia imti operatyvius ir teisingus sprendimus dinamiškame versle“, – sakė A. Kantauskas. Nuolat atliekama verslo analizė organizacijai padėjo suvaldyti nuostolingas veiklas, išgryninti tikslinius segmentus, pašalinti vertę griaunančius procesus, pagreitinti ir atpiginti pačios informacijos surinkimą ir parengimą. „Dabar bet kurio metu žinome, kaip sekasi įmonei, todėl galime iš karto reaguoti į visus pasikeitimus“, – sako UAB vadovas.

AB „Vilkyškių pieninės“ vadovas Gintaras Bertašius teigia, kad didelei bendrovei, valdančiai daug produktų ir plėtojančiai verslo santykius visame pasaulyje, verslo analitikos sprendimų diegimas yra būtinas. „Tikimės, kad dabar galėsime daug operatyviau reaguoti į kintančius veiklos procesus. Be to, naujai diegiami sprendimai sudaro sąlygas analizuoti duomenis įvairių poreikių turintiems mūsų ekspertams: ekonominės analizės, pardavimo, rinkodaros, pirkimo ir kitiems“, – sakė G. Bertašius.

Profesionalūs analitikai bus rengiami ir Lietuvoje

Lietuvos verslas po 2008–2009 m. finansų krizės sparčiai atsigauna, didėja tiek vidinė, tiek tarptautinė konkurencija, dėl to būtina kiekvienoje įmonėje ieškoti naujų giluminių veiklos efektyvumo rezervų. „Tuos rezervus gali padėti atskleisti rimtas vadovų požiūris į analitinės veiklos organizavimą ir, žinoma, geri šios srities specialistai. Atkreipėme dė-

mesį, kad žymiausi Lietuvos verslo analitikai sukaupe profesionalių šios srities žinių studijuodami, lankydami kursų ir seminarus užsienyje, mokydami savarankiškai. Lietuvoje šios srities specialistai universitetuose iki šiol nebuvo ruošiami. Nusprendėme sureaguoti į esamą situaciją ir išaugusių profesionalių specialistų poreikį“, – teigia Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Verslo vadybos fakulteto prof. dr. Kęstutis Peleckis. Jis yra vienas iš naujos studijų programos – verslo analitikos – įkūrėjų.

Lietuvos ir tarptautiniame versle 16 metų darbo patirtį sukaupusio K. Peleckio teigimu, verslo analitikų veikla apima įvairius įmonės įvertinimą: rinkos analizę, vartotojų elgsenos pažinimą, socialinių tinklų narių požiūrių į įmonę analizę ir vertinimus, rekomendacijų sistemas, remiantis įvairių duomenų analize. „Tai tarpdiscipliniška studijų programa, todėl, siekiant užtikrinti aukščiausią verslo analitikos specialistų parengimo kokybę, sujungtos trijų VGTU fakultetų – Verslo vadybos, Fundamentinių mokslų ir Kūrybinių industrijų – pajėgos. Į programos kūrimą įsitraukė ir tokios organizacijos kaip „IBM Lietuva“, „Alnos“ grupė, UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ bei kitos suinteresuotos įmonės“, – pasakojo K. Peleckis.

VGTU verslo analitikos studentams bus sudarytos sąlygos dirbti įvairia programine įranga ne tik praktinių užsiėmimų metu, bet ir savarankiškoms užduotims atlikti. Šios studijų programos vykdymui itin svarbi specialioji programinė įranga, leidžianti modeliuoti galimas situacijas verslo įmonėse,

apdorojant didelius kiekius informacijos ir pateikiant argumentuotus siūlymus. Dėl to artimiausiu metu VGTU ketina įsigyti „IBM SPSS“, „Nvivo“, „Altas“ programinę įrangą.

Pažangiausios Lietuvos įmonės teigiamai vertina VGTU iniciatyvą ruošti profesionalius verslo analitikus. „Galima tik pasidžiaugti, kad VGTU, atsižvelgdamas į naujas galimybes, kviečia verslo analitiką studijuoti profesionaliai, remiantis naujausiomis šiuolaikinio verslo mokslo ir studijų pasiekimais ir tendencijomis. Tai įdomi ir laiku pasiūlyta studijų programa“, – kalbėjo „IBM Lietuva“ atstovas viešajam sektoriui Gytis Nemanis.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU) – inovatyvi aukštoji mokykla, ugdomi kūrybiški ir kvalifikuoti specialistai. 2014–2015 m. „QS University Rankings: Emerging Europe and Central Asia“ reitinguose VGTU užima 47 vietą ir yra Lietuvos techninių universitetų lyderis. VGTU užtikrina šiuolaikines, į darbo rinką orientuotas studijas ir atlieka daugybę įvairių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų – jie vykdomi 14 institutų, 2 mokslo centruose, 33 laboratorijose. Universitete veikia moderniausias Rytų Europoje Civilinės inžinerijos mokslo centras ir didžiausia Lietuvoje Mobilųjų aplikacijų laboratorija. Turėdamas daugiau kaip 400 partnerių tarp užsienio aukštųjų mokyklų, VGTU suteikia plačias tarptautinių studijų ir praktikų galimybes.

Parengta pagal Vilniaus Gedimino technikos universiteto Viešosios komunikacijos direktijos pranešimą

Spartesnio informacinių technologijų specialistų rengimo projektas

Lietuva tapo viena iš šešių valstybių, kuriose pagal spartaus profesinio mokymo FIT4JOBS metodiką (<http://fit4jobs.eu/>) pradėdami rengti reikalingiausių informacinių technologijų krypties specialistus. Šalyje bus pritaikyta programa, kuri sukurta dėl didelio IT specialistų stygiaus visoje Europoje. Šios mokymo metodikos sumanytojai ir diegėjai yra Airijos verslo ir pramonės atstovai, sukūrę organizaciją FIT. Šios organizacijos mokymus jau baigė per 12 000 darbo ieškančių Airijos piliečių, kurie sėkmingai įsiliejo į darbo rinką. Europos Komisija vertina FIT4JOBS kaip vieną veiksmingiausių įsidarbinti padedančių sumanymų Europoje.

Lietuvoje šios metodikos pritaikymu ir diegimu rūpinasi asociacija „Langas į ateitį“. Šio projekto socialinis partneris – Vilniaus teritorinė darbo birža – padeda jaunuolius informuoti apie galimybę išbandyti savo jėgas šiame projekte. Europos Komisijos iš dalies finansuojamo projekto šešių šalių partneriai tikisi savose šalyse kūrybiškai išbandyti airiškąjį modelį.

„IT specialistų poreikis darbo rinkoje yra kur kas didesnis, nei gali pasiūlyti mokymo įstaigos. Todėl išbandysime kolegų iš Airijos sukurtą IT žinių mokymo metodiką, kuri norintiems dirbti IT srityje padeda per gana trumpą laiką įgyti trūkstamų žinių ir įsilieti į darbo rinką. Mokymų programos sudarytos bendradarbiaujant su Lietuvos darbdaviais, kuriems rūpi pritraukti talentingus asmenis ir suteikti jiems galimybes įsidarbinti. Patirtis parodė, kad tokio projekto sėkmei nepaprastai svarbi darbdavių parama ir dalyvavimas“, – sakė „Langas į ateitį“ direktorė Loreta Križinauskienė. Pasak jos, kiekvienoje šalyje vykdoma kelių etapų atranka. Lietuvoje pradinėje etape jau gauta per 150 paraiškų ir atrinkta 40 jaunų reikiama pradines IT žinias turinčių kandidatų įtemptiems trijų mėnesių mokymams. 20–30 metų jaunuoliai pakviesti tobulinti darbui būtinus bendruosius ir IT gebėjimus, atlikti praktiką tikrose darbo vietose ir pradėti dirbti ten, kur labiausiai trūksta šios kvalifikacijos specialistų.

Jaunuoliai bus mokomi pagal tris programas, kiekvieną jų sudarys bazinis mokymas auditorijose ir praktinis mokymas darbdavių pasiūlytose darbo vietose. Programos rengėjai su darbdaviais tariais dėl būsimųjų IT specialistų praktikos ir įdarbinimo. Lietuvoje tai pirmasis bandomasis FIT4JOBS mokymų etapas. Šiam pasisekus, projektą bus siekiama tęsti. Šia programa stengiamasi Lietuvos rinkai parūpinti daugiau IT specialistų, o jauniems žmonėms padėti rasti norimą darbą.

Parengta pagal „Langas į ateitį“ pranešimą

Ar modernūs langai apsaugo nuo mikrobangų poveikio?

Fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) mokslininkai ištyrė, ar šiuolaikiniai langai apsaugo nuo mikrobangų poveikio. Mikrobangos, sklindančios iš išorės, gali pakenkti namuose esančių prietaisų funkcionavimui. Išorinė elektromagnetinė spinduliuotė pablogina įvairių prietaisų funkcionavimą, atsiranda ryšio klaidų. Spinduliuotei sustiprėjus, elektronikos prietaisai gali būti sugadinti nepataisomai: perdega prietaisuose esančios mikroschemos ar tranzistoriai, optinio skaidulinio ryšio jautrus priėmimo stiprintuvai ir pan. Mokslininkų manymu, nuo šio poveikio gali apsaugoti modernūs stiklai, tačiau dabartinių langų paketų gamintojai nepateikia duomenų apie tai, kiek jie apsaugo nuo mikrobangų poveikio. Norint tiksliai žinoti, ar paketas pralaidus konkrečiai mikrobangai, reikia atlikti laboratorinius stiklų tyrimus ir pamatuoti pralaidumą. „Mikrobangų tyrimai paprastai atliekami beatspindinėje kameroje. Ji ypatinga tuo, kad visos jos sienos yra padengtos mikrobangas sugeriančia medžiaga, todėl joje nėra elektromagnetinės spinduliuotės atspindžių. Taip pat naudojama brangi neserijinė matavimo įranga: mikrobanginis šaltinis, kalibruotos antenos, mikrobanginės galios matuokliai“, – apie tyrimo ypatumus

pasakoja FTMC Fizikinių technologijų skyriaus mokslininkas dr. Paulius Ragulis. Tokios įrangos kaina siekia 50 tūkst. eurų. Mokslininkai džiaugiasi, kad tokia tarptautinis standartas atitinkanti beatspindinė kamera jau yra įrengta veiklą pradėsiančiame Nacionaliniame fizinių ir technologijos mokslų centre Saulėtekio slėnyje. Šiuolaikiniuose stiklo paketuose, norint sumažinti langų šiluminį laidumą, yra naudojamos energiją tausojančios plonos metalo dangos. Tačiau šios dangos atspindi ir mikrobangų spinduliuotę. Viena vertus, tai yra gerai, nes gali padėti apsisaugoti nuo nepageidaujamo spinduliavimo, antra vertus, tai gali stipriai slopinti ir naudingus ryšio signalus. FTMC atliekamas tyrimas gali būti itin naudingas įrengiant specialios paskirties patalpas: duomenų saugyklas, karines vadovėles, saugumo tarnybų patalpas. Tokiose patalpose elektromagnetinio saugumo reikalavimai itin svarbūs, ir pastatuose gali būti naudojami tik gerai nuo mikrobangų apsaugantys stiklo paketai. Rengiant uždaras belaidžio ryšio priėgimo zonas, reikia atsižvelgti ir į tai, kad spinduliuotė ir informacija nepatektų į išorę. Projektuojant tokias zonas, būtina reikšmingai įvertinti ir langų, ir sienų pralaidumą mikrobangų spinduliuotei. Jei jų pralaidumas mikrobangų spinduliavimui mažas, patalpos viduje neturėtų veikti radijo televizijos aparatai ir mobilieji telefonai. Dabar langų pralaidumą mikrobangų spinduliuotei galima patikrinti, tik mokslininkams atlikus specialius tyrimus. Manoma, kad ateityje langų gamintojai tokius duomenis turės nurodyti ir ant savo gaminamų produktų. Šiuo metu pateikiamos langų šiluminio laidumo ar saulės spinduliavimo pralaidumo savybės bei atsparumas smūgiams. Fizinių ir technologijos mokslų centras – didžiausia mokslinių tyrimų įstaiga Lietuvoje. Čia vykdomi moksliniai tyrimai, skirti aukštųjų technologijų plėtrai ir žinių ekonomikos kūrimui Lietuvoje ir pasaulyje, kuriami nauji prototipai ir paslaugos bei modernios pramonės programos. FTMC dirba 38 habilituoti mokslų daktarai, 268 mokslų daktarai, daugiau nei 500 mokslo tyrėjų, studijuoja 64 doktorantai. Per savo veiklos metus FTMC įvykdė daugiau nei 300 verslo užsakymų ir padėjo daugiau nei 100 įmonių įgyvendinti jų verslo tikslus.

Parengta pagal FTMC pranešimą

A.P.P.L.E. kursų, stipriai pakeitusių Lietuvos mokyklą, pabaiga

Birželio 29 d.–liepos 3 d. Lietuvoje vyko A.P.P.L.E. (Amerikos pedagogų talkos Lietuvos švietimui programa) 25-ieji vasaros kursai mokytojams. Tai paskutiniai kursai, organizuojami su A.P.P.L.E. bendrija. Kaip ir buvo numatyta, ši programa truko 25 metus, kursuose dalyvavo apie 50 proc. mūsų šalies mokytojų, kuriems seminarus vedė daugiau nei 200 lektorių iš JAV ir Kanados.

„A.P.P.L.E. bendrijos organizuojami vasaros kursai – prasminga ketvirtį amžiaus vykusi pilietinė iniciatyva. Lietuvos pedagogai tikriausiai jau nebeįsivaizduoja vasaros be kuriame nors šalies kampelyje kasmet atsirandančios galimybės atnaujinti savo žinias, pasikeisti patirtimi, aptarti naujoves. Kursuose aktualias švietimo reformos temas nagrinėjo, su pedagogikos idėjomis, įžvalgomis ir didaktikos naujovėmis susipažino beveik 30 tūkst. Lietuvos mokytojų. Linkiu, kad toks savanoriškas ir JAV lietuvių pilietiško paskatomis užaugintas impulsas ateityje sėkmingai įsilietų ir į kitas Lietuvos švietimo veiklas“, – sako švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrenienė.

Šiomet įvairių dalykų mokytojams rengiamas seminaras, skirtas aptarti Matematinio, gamtos mokslų, informacinių technologijų ir inžinerinio ugdymo sistemos (angl. STEAM) iššūkius Lietuvos mokyklai. Bus ieškoma bendrų sprendimų, kaip pagerinti mokinių mokymo(si) pasiekimus, įgyvendinant STEAM. Istorijos, pilietiško mokytojų pagrindų, geografinio mokytojų aptars pilietiško ugdymo situaciją mokyklose, ieškos, kaip pagerinti kokybę, nacionalinio saugumo aktualijas integruoti į ugdymą per pamokas ir popamokinę veiklą.

Pradinio ugdymo mokytojams šiemet bus pasiūlyta dirbti grupėje „Rašymo procesas nuo darželio iki pagrindinės mokyklos“, kurioje bus kalbama apie mokinių gebėjimą atrasti ir išreikšti savo idėjas, formuoti nuomonę apie tas idėjas, kurti rašinį. Kalbų mokytojai gilinsis į komandinio darbo subtilybes, susipažins su kalboms mokytis naudinga naujausia informacija internete. Mokyklų direktorių pavaduotojams ugdymui bus surengtas seminaras apie mokyklos kultūros atnaujinimą.

Pradinio ugdymo, kalbų mokytojų ir pavaduotojų ugdymui grupėse paskaitas skaitys lektoriai iš JAV, atstovaujantys A.P.P.L.E. bendrijai. Kitose grupėse – Lietuvos mokytojai, išugdę ilgąmetės A.P.P.L.E. programas. Pirmenybė, atrenkant į kursus, šiemet buvo teikiama atokesnių rajonų, tautinių mažumų mokyklų mokytojams. Kursus, organizuotus Ugdymo plėtotos centro, finansavo iš projekto „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra (II etapas)“ lėšų.

A.P.P.L.E. bendrija (Amerikos pedagogų talka Lietuvos švietimui) įsteigta 1990 m. JAV lietuvių Vaivos Vėbraitės-Gust ir Jūratės Kroktytės-Stirbienės iniciatyva. Ši profesinė mokytojų bendrija telkė savanorius pedagogus iš JAV ir Kanados. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos ir A.P.P.L.E. bendrijos projektas pradėtas 1991 m. vasarą. Iki 2006 m., kai buvo įkurtas Lietuvos mokytojų fondas, programos veikla buvo finansuojama iš JAV surinktų labdaros lėšų.

Kursuose ir praktiniuose seminaruose tobulinosi ne tik mokytojai, bet ir mokyklų

administratoriai, bibliotekininkai, socialiniai darbuotojai. Kai kurie dalyviai atvykdavo ne vieną, o trečią, šesną, dešimtą kartą. A.P.P.L.E. kursai buvo surengti ne tik didmiesčiuose, bet ir Giruliuose, Marijampolėje, Mažeikiuose, Molėtuose, Trakuose, Šalčininkuose, Šilutėje, Utenoje, Birštone, Skaudvilėje ir kitur. A.P.P.L.E. bendrijos veikla neapsiribojo vasaros kursais – buvo telkiamos lėšos įvairiems projektams ir sumanymams realizuoti, buvo įgyvendinta daugiau nei 100 mokytojų projektų.

Pagrindiniai A.P.P.L.E. tikslai – su kologomis iš Lietuvos pasidalyti Amerikos švietimo filosofija, profesinėmis žiniomis, ugdymo metodais ir įgūdžiais, užmegzti ilgalaikius ryšius tarp Amerikos ir Lietuvos žmonių bei švietimo įstaigų, organizacijų, skatinti Lietuvos mokytojų profesinį tobulėjimą, pasitikėjimą savo jėgomis ir kt. Nors programa baigiasi, bet Lietuvos ir JAV mokytojų bendradarbiavimas bus tęsiamas kitomis formomis ir būdais.

Parengta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimą

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PRANEŠIMAI

Nauji ambasadoriai. Vyriausybė nutarė Prezidentei teikti siūlymą Lietuvos ambasadoriumi Jungtinėse Amerikos Valstijose skirti užsienio reikalų viceministrą Rolandą Kriščiūną, ambasadore Šveicarijoje – Užsienio reikalų ministerijos (URM) Strateginio valdymo skyriaus vedėją Valentiną Zeitler, ambasadore Pietų Afrikos Respublikoje – URM Teisės ir tarptautinių sutarčių departamento direktorę Sigutę Jakštonytę. Šalies vadovei pritarus, R. Kriščiūnas į naujas pareigas būtų skiriamas nuo rugpjūčio 3 d., V. Zeitler ir S. Jakštonytė – nuo liepos 27 d.

R. Kriščiūnas karjerą Užsienio reikalų ministerijoje pradėjo 1993 m. Ekonominių ryšių departamente. Diplomatas turi darbo JAV patirties. 1998–2001 m. jis ėjo pirmojo sekretoriaus pareigas Lietuvos ambasadoje Vašingtone, 2001–2012 m. – Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Europos Sąjungos paramos departamento direktoriaus pareigas, 2009–2012 m. – Finansų ministerijos sekretoriaus ir finansų viceministro pareigas. Nuo 2012 m. R. Kriščiūnas – užsienio reikalų viceministras.

V. Zeitler 1994 m. pradėjo dirbti Lietuvos ambasadoje Austrijoje, kur ėjo pirmojo sekretoriaus, patarėjo pareigas, 2000–2002 m. – Užsienio reikalų ministerijoje sekretoriaus patarėjo, pavaduotojo pareigas, 2002–2005 m. diplomatė vėl dirbo ambasadoje Austrijoje, vėliau ėjo įvairias pareigas URM Administraciniame departamente, ambasados Vokietijoje Bonos skyriuje, ambasadoje Ukrainoje, Politikos planavimo departamente. Nuo 2014 m. sausio V. Zeitler vadovauja URM Strateginio valdymo skyriui.

S. Jakštonytė darbą URM pradėjo 1992 m. Teisės ir sutarčių departamente. Vėliau ji taip pat yra dirbusi Lietuvos ambasadoje JAV, misijoje prie Europos Sąjungos, 2002–2008 m. ėjo Lietuvos ambasadorės Kanadoje pareigas. 2008–2009 m. S. Jakštonytė – URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos departamento, vėliau Globalios politikos departamento ambasadorė ypatingiems pavedimams. Diplomata nuo 2008 iki 2014 m. buvo ambasadorė Malaizijai ir Singapūriui,

reziduojanti Vilniuje, 2009–2014 m. – taip pat ambasadorė Tailandui ir Indonezijai. Nuo 2013 m. URM Teisės ir tarptautinių sutarčių departamentui vadovaujanti S. Jakštonytė po paskyrimo būtų pirmoji Lietuvos ambasadorė Pietų Afrikos Respublikoje.

Lietuvos oro uostų naujienos. Siekiant efektyviau plėtoti šalies oro uostus ir užtikrinti kuo didesnę naudą valstybei, Vyriausybės strateginis komitetas iš esmės pritarė bendrai valdomų Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostų infrastruktūros ir paslaugų plėtrai koncesijos būdu, bet išlaikant oro uostų infrastruktūrą valstybės nuosavybe. Susisiekimo ministerijai pavesta parengti Lietuvos oro uostų koncesijos investicinį projektą, kuriame būtų įvertinta ir investicinė grąža valstybei. „Įvertinus geriausią tarptautinę oro uostų valdymo praktiką, numatoma, kad Lietuvos civilinių oro uostų koncesija sudarytų galimybę gauti papildomų pajamų į valstybės biudžetą, išplėsti ir modernizuoti oro uostų infrastruktūrą, padidinti keleivių aptarnavimo galimybes ir pagerinti šalies pasiekiamumą, nekeičiant valstybės nuosavybės teisių ir neprarandant oro uostų kontrolės. Tokio modelio tiksliniam įvertinti bus atlikta išsami ekonominės ir socialinės naudos analizė“, – sako Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius.

Birželio 25 d. Vyriausybės strateginiame komitete Susisiekimo ministerijai, VĮ Lietuvos oro uostams ir VšĮ „Investuok Lietuvoje“ pavesta parengti šalies tarptautinių oro uostų (Vilniaus, Kauno ir Palangos) koncesijos investicinį projektą, finansiškai, techniškai ir socialiai pagrindžiantį investavimo tikslus, įvertinantį investicijų grąžą ir įgyvendinimo terminus. Konkursą laimėjusiam koncesininkui būtų suteikiama teisė plėtoti visus tris šalies oro uostus – Vilniaus, Kauno ir Palangos. Šių oro uostų infrastruktūra visiškai išliktų valstybės nuosavybe, koncesijos sutartyje numatant oro uostų valdymo ir plėtros sąlygas. VĮ Lietuvos oro uostai prižiūrėtų ir kontroliuotų koncesijos sutarties ir koncesininko įsipareigojimų tinkamą

vykdymą. Koncesijos laikotarpio pabaigoje valstybė perimtų valdyti ir naudoti koncesininko išplėstą ir pagerintą valstybės turtą.

Strateginės kryptys. Vyriausybė pritarė Lietuvos Europos Sąjungos politikos 2015–2020 m. strateginėms kryptims „Auganti ir saugi Lietuva veiksmingose Europos Sąjungoje“. „Dokumentas padės užtikrinti Lietuvos ES politikos nuoseklumą, palengvins Lietuvos pozicijų derinimą tarp skirtingų institucijų, o besidomintiems Lietuvos ES politika taps informacijos šaltiniu“, – pažymėjo Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius. Strateginėse kryptyse atsižvelgta į Europos Komisijos prioritetus ir Europos Vadovų Tarybos suformuotą strateginę darbotvarkę. Siekdamą šalies ekonomikos augimo, Lietuva pasisako už energetikos, transporto sistemų ir skaitmeninių technologijų vystymą ES vidaus rinkoje. Didelį dėmesį siekiama skirti konkurencingumui bei Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemoms stiprinti. Vyriausybė remia Rytų partnerystės išlaikymą tarp svarbiausių ES prioritetų. Prie Lietuvos energetinio saugumo prisidės kuriama ES Energetikos sąjunga. Vyriausybė taip pat siekia, kad būtų užtikrinta veiksminga ES politika informacinio ir socialinio saugumo srityse. Vyriausybė remia ES atvirų durų politiką ir ryšių tarp ES piliečių stiprinimą.

Lietuva–Kinija. Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius Vyriausybės rūmuose susitiko su Kinijos Liaudies Respublikos vicepremjere Gaoly Zhang – pirmuoju iš keturių Kinijos Vyriausybės vadovų pavaduotojų. Pirmas tokio aukšto rango Kinijos Vyriausybės atstovo vizitas dvišalių santykių istorijoje liudija apie tarpvalstybinių santykių dinamiką. Ministras Pirmininkas A. Butkevičius ir vicepremjeras G. Zhang aptarė politinį, ekonominį ir prekybinį bendradarbiavimą, dvišalių investicijų perspektyvas. Daug dėmesio buvo skirta partnerystei „Kinija+16“, kuri buvo įvertinta, kaip stiprinanti dvišalius ryšius ir papildanti Kinijos ir Europos Sąjungos strateginį dialogą. Premjeras pasiūlė

tradicinį „Kinija+16“ vyriausybės vadovų forumą ir tokio pat formato universitetų konsorciumą surengti Lietuvoje.

Susitikime taip pat konstatuota, kad pasitarisiais metais bendradarbiavimas tarp Lietuvos ir Kinijos stiprėja ir aprėpia vis platesnį interesų spektrą. „Kinija yra itin svarbi Lietuvos partnerė Azijoje – mes siekiame toliau plėtoti ir gilinti dvišalių dialogą, ieškoti naujų galimybių mūsų verslui, žemės ūkio produkcijos gamintojams, infrastruktūros projektams“, – sakė premjeras A. Butkevičius. Ministras Pirmininkas pažymėjo, kad Vyriausybė per beveik trejus darbo metus sugebėjo patrigubinti Lietuvos eksportą į Kiniją. „Tai atspindi mūsų suinteresuotumą lietuviškoms prekėms atverti vienos didžiausių pasaulio rinkų vartus“, – pažymėjo Vyriausybės vadovas. Ministras Pirmininkas susitikime paprašė paspartinti lietuviškų pieno ir mėsos produktų eksporto į Kiniją galutinio leidimo išdavimą. Lietuva yra pasirengusi priimti Kinijos inspektorius ir auditorius dėl žemės ūkio produktų eksporto. Pokalbio metu taip pat aptartas bendradarbiavimas švietimo ir mokslo srityse. Balandžio mėnesį pasirašytas Lietuvos ir Kinijos susitarimas dėl aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo. Tikimasi, kad šis susitarimas paskatins studentų mobilumą, didins aukštojo mokslo sistemų skaidrumą.

Didelis dėmesys skirtas Kinijos inicijuotam projektui „Viena juosta, vienas kelias“. Tai – 40 milijardų dolerių vertės fondas, skirtas finansuoti ekonomikai, ypač transporto infrastruktūros projektams ir regionų sujungimui. Ministro Pirmininko teigimu, Lietuva transporto paslaugų sektoriuje galėtų tapti Kinijos prekių ir krovininių srautų paskirstymo centru Rytų Europoje. Tam pasitarnautų intermodaliniai terminalai, konteineriniai traukiniai „Saulė“, „Šeštakai Express“ bei „Vikingas“ ir Klaipėdos uostas. Vyriausybės vadovas siūlė Kinijos verslininkams pasinaudoti esama infrastruktūra, taip pat paragino šios šalies įmones investuoti Lietuvoje.

AKTUALIJOS

Kada mus valdantieji nustos kovoti su Lietuva ir jos kalba?

Prof. dr. Kazimieras GARŠVA

Prieš 416 metų M. Daukša priminė, kad tautos gyvuoja daugiausia išlaikydamos savo kalbą. Gal dėl to mūsų priešai ir tariami draugai su ja tiek kovojo ir kovoja, nori bent dalį tos kalbos sunaikinti, nes kalba yra svarbi valstybės suvereniteto dalis. Dėl to mūsų valstybės kūrėjai, stabdydami polonizaciją, dar prieš 125 metus lenkiškas raides pakeitė čekiškomis č, š, ž. Prieš 97 metus jie atstatė nepriklausomą, demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir ją atskyrė nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis. Tai kodėl dabar reikalaujama grįžti prie rašybos, primestos Žečpospolitos (*Rzeczpospolita*) ir Lenkijos okupacijos laikais?

Įstatymai, sutartys

1994 m. pasirašytoje sutartyje Lenkija ir Lietuva įsipareigojo gerbti viena kitos suverenumą, sienų neliečiamumą, teritorijos vientisumą, nesikišti į vidaus reikalus, vartoti savo vardus ir pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį. Lietuva taip ir daro, bet to nenori žinoti mūsų užsienio reikalų ministras, socialdemokratų frakcija ir 50 Lenkijos europarlamentarų <...>.

Per 70 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, pasirašiusių Peticiją, reikalauja Vardų ir pavardžių, Tautinių bendrijų, Civilinio kodekso bei kitais priimamais įstatymais nepažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 3, 7, 10, 14, 28, 29 straipsnių ir Valstybinės kalbos įstatymo 14, 17 straipsnių bei Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 4, 5, 6, 11, 20 ir 21 straipsnių, šios Konvencijos komentaro 68 punkto, Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties 1, 2 ir 14 straipsnių, ES Teisingumo Teismo, LR Konstitucinio, Vyriausiojo administracinio ir kitų teismų sprendimų.

Spaudoje socialdemokratų projekto autoriai ir rėmėjai paskelbė daug dezinformacijos: vardinę painiojo su prekių ženklais, lenkiškas raides vadino originaliomis, autentiškomis, nors iš tikrųjų Lietuvos asmenvardžiai pradėti rašyti lotynų, vokiečių, rusėnų kalbomis. Dėl nekompetencijos šiuos klausimus supainiojo ir Lietuvos valstybinės institucijos. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo pagrindu tampa nepagrįsti toma-

ševskinių skundai, nekreipiant dėmesio į kitų organizacijų informaciją, Lenkijos lietuvių ir čia likusių baltų žemių kultūrinę padėtį. Lietuvos valstybinės kalbos funkcionavimas ir rašyba painiojama su lenkų asmenvardžiais ir su Lenkijos valstybine kalba. LDK kultūros paveldas – su Lenkijos vardu. Pradėta įtikinėti, kad kalbos tvarkyba – politikų reikalas, nors politikai, be specialaus pasirengimo, niekur pasaulyje nerašo mokslinių gramatikų, vardinę ir kitokių studijų.

Sėkmingiausia KGB operacija

1946–1950 m. po trėmimų VKP (b) CK (Suslovas, Ždanovas, Ponomarenko ir kt.) ir LKP (b) CK parengė griežtai slaptus Nutarimus „Dėl priemonių darbui tarp Lietuvos TSR gyventojų lenkų pagerinti“. Pagal juos, lietuvių „nacionalizmui“ sutramdyti tik Lietuvoje atidaryta lenkiška Mokytojų seminarija, skyrius Pedagoginiame institute, parengta daug agitatorių, leidinių, filmų, pasmerkti M. Gedvilas ir J. Paleckis už nepakankamą polonizacijos palaikymą ir vietoj 367 lietuviškų mokyklų iki 1955 m. atidarytos lenkiškos mokyklos. Šie kadrai 1990 m. gegužės–gruodžio mėnesiais Vilniaus rajone „panaikino“ kovo 11 d. Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“, įkūrė teritorinę autonomiją su lenkų ir rusų kalbomis bei pakeistą vardinę (vardais, pavardėmis, vietovardžiais). Tie patys tų kadru reikalavimai keliami ir dabar, sąmoningai gadinant Lietuvos ir Lenkijos santykius.

Vardai

Vardas būdavo nepaveldimas, duotas vaikui krikštijant. XVI–XX a. dauguma Lietuvos gyventojų vardų buvo krikščioniški, hebraiškos, graikiškos, lotyniškos, germaniškos ar slaviškos kilmės. Taigi, tie vardai pagal kilmę daugiausia nėra nei lenkiški, nei lietuviški, tik pritaikyti prie tų kalbų ir rašomi pagal skambesį. Jų grafikos, užrašant tautines bendrijas valstybine kalba, neįmanoma ir nebūtina atspindėti, kadangi Lietuvos, seniau – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, vardai ir pavardės rašytos lotynų, vokiečių, lietuvių, rusėnų kalbomis (praradus Lietuvai nepriklausomybę – ir lenkų bei rusų kalbomis). Dokumentuose asmenvardžiai rašomi oficialia forma bendrine kalba, o neoficialiai vartojami ir mažiškiečiai – maloninėmis formomis arba tarmiškai, pavyzdžiui, Untans, Untaniuks (Antanas), Juze (Juozapas) ir t. t. Niekas nedraudžia neoficialiai žodžiu bei raštu vartoti ir tautinių bendrijų kalbą pageidaujama forma.

Pavardės – kalbos dalis

Mūsų pavardės susidarė per paskutiniuosius 700 metų. Keičiant jų rašybą ir tarties principus, būtų naikinama valstybinės kalbos ir tautos suvereniteto dalis. Visiškai

lietuviškos kilmės pavardės, daugiausia kilusios iš lietuviškų bendrinių žodžių (buvusios pavardės), sudaro iki 30 procentų. Dauguma kitų pavardžių susiformavo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, kai rašomoji kalba buvo rusėnų kalba, ir taip gavo priesagas -avičius, -evičius, -auskas ir t. t., kurias 1940 m. okupacija sutrukdė numesti. Bet tai yra Lietuvos, o ne Lenkijos valstybės kultūros paveldas, ir tik Lietuva, o ne Lenkija ar lenkų rinkimų akcija gali į jas pretenduoti ir nurodinėti, kaip jas rašyti. Apie kalbą galutinį žodį taria kalbininkai – ne diletantai.

Nesąmonė yra okupantų ir nutautintųjų primestą rašybą vadinti „originalia“. Tokiu atveju Vytautas turėtų būti Witold, Algirdas – Olgierd, Jogaila – Jagillo ir t. t. Bet kalbininkai nustatė autentišką formą, kokia buvo iki jų iškraipymo. Ir seniausi pavardžių užrašymai yra lotynų, vokiečių, rusėnų, lietuvių kalbomis, o ne lenkų kalba. Nesąmonė yra pavardes vadinti kieno nors „privačia nuosavybe“, kaip skelbia Giedroico (ne Giedraičio) fondo atstovai, Linkevičius ir kiti onomastikos diletantai. Bet koks žodis yra visos tautos, o ne kokio nors atskiro žmogelio turtas.

Bet koks žodis, atėjęs į valstybinę lietuvių kalbą, tampa jos dalimi ir turi būti rašomas bei kaitomas pagal jos rašybą ir dėsnius. Ne-teisinga skelbti apie lietuviškų ir nelietuviškų asmenvardžių rašybą Lietuvoje: yra lietuviškos ir nelietuviškos kilmės pavardės, bet visos jos turi būti iš dalies lietuviškos, jei rašomos lietuvių kalba. Mūsų kalba išlaiko nelietuviškus balsius, priebalsius, priesagas ir tuo skiriasi nuo Lenkijos valstybinės kalbos, kur lietuvių asmenvardžių autentiškumas ir teisės išsaugomos daug mažiau. Rašymas valstybine kalba – visos tautos, o ne kurios nors partijos, organizacijos, bendrijos ar užsienio valstybės reikalas.

2014 m. vasario 27 d. LR Konstitucinis Teismas nurodė, kad „įstatymų leidėjui nustatant asmens vardo ir pavardės rašymo LR piliečio pase teisinį reguliavimą, yra reikalingos specialios žinios, jis turi gauti iš profesinių žinių turinčių asmenų (institucijų) oficialią išvadą, aiškiai išdėstyta poziciją, aiškius siūlymus, į kuriuos įstatymų leidėjas negali neatsižvelgti“. Seimo teisės ir teisėtarkos komitete svarstant minėtą įstatymo projektą, tokių specialių žinių nepageidauta, nesidomėta nei

2008 ir 2014 m. kalbininkų seminarų nutarimais šiuo klausimu, nei 300 mokslininkų ir rašytojų nuomone, išdėstyta laiške, nei kalbininkų straipsniais bei knygomis.

„Dabartinė lietuvių kalbos gramatika“ lietuvių kalbos abėcėlėje nurodo 32 tradicines raides, kurių užtenka visiems lietuvių kalbos garsams pažymėti. Raidės, kurios žymi du garsus, lietuvių kalboje nevertojamos. Tai pažeistų mūsų valstybinės kalbos rašybos pagrindinį principą – skirtingus garsus (fonemas) žymėti skirtingais rašmenimis. Prieš 115 metų „Lietuviškos kalbos gramatikoje“ J. Jablonskis rašė: „...šiuokšles reikia mokėti atskirti nuo grūdų, nes gramatikai tikrai žmonių kalbos grūdai tereikėtų suvartoti“.

Lenkai ir rusai Lietuvoje turi geriausias sąlygas pasaulyje (už Lenkijos ir Rusijos ribų) kultūrai palaikyti. Jeigu būtų pageidaujanti, galima tartis dėl piliečių identifikacijos kortelės, surusintų pavardžių norminimo (Baranovskij = Baranovski, Baranovskis, Baranauskas).

Niekas neturi teisės kėsintis į tradicinę nepriklausomos demokratinės Lietuvos vardinę, jį kraipyti, keisti abėcėlę ir rašybos principus <...>.

Vietovardžiai

Skirtingai nuo pavardžių, kurių madas formavo lietuvių kalbą nelabai gerbė raštininkai (bet sulietuvino tauta), dauguma Lietuvos vietovardžių yra lietuviškos kilmės, tik svetimkalbių raštininkų apgadinti. Todėl tais archyvais nelabai galime remtis, ypač įrodinėdami asmenvardžių rašybos autentiškumą. Asmenvardžiai seniau suformuoti ir užrašyti dažniausiai nelietuviški, o vietovardžiai praminti vietinių žmonių lietuvių ir daugiausia yra lietuviški. Tai dar kartą patvirtina, kokie buvo autentiški (originalūs) asmenvardžiai ir kokius juos privalome vartoti.

Šalčininkų ir Vilniaus rajonų savivaldybių autobusų parkai reklamuoja ir iškraipytus gyvenviečių pavadinimus, pvz., Orany–Soliecknyki, o turima galvoje Varėna–Šalčininkai. Tai rodo, kad Lietuvoje nebeveikia Lietuvos Respublikos Konstitucija ir etninių lietuvių žemių vietovardžiai kraipomi taip pat, kaip Gudijoje, Lenkijoje ar Karaliaučiaus srityje <...>.

Parengta pagal www.alkas.lt 2015 06 26

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2015-iems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. - 2,7 euro, 3 mėn. - 8 eurai, 6 mėn. - 15,5 euro, metams - 30 eurų

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.